

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Eliška Nováková

Dítě romského etnika v náhradní rodinné péči

Vedoucí práce: PhDr. Vladimíra Kocourková, Ph.D

Olomouc 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 21. června 2012

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Vladimíře Kocourkové, Ph.D za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytovala při jejím zpracovávání.

Děkuji také paní Mgr. Michaele Filippovové za její ochotu a pomoc při získávání podkladů pro zpracování empirické části této práce a za poskytnutí informací v rozhovoru.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Eliška Nováková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Vladimíra Kocourková, Ph.D
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Dítě romského etnika v náhradní rodinné péči
Název v angličtině:	Roma children in substitute family care.
Anotace práce:	Práce se zabývá náhradní rodinnou péčí u dětí romského etnika. Vysvětluje především motivaci náhradních rodičů při rozhodování se o přijetí takového dítěte do náhradní rodinné péče. Práce také čtenáři ukazuje rozdíly ve výchově romského dítěte v bílé rodině, jeho adaptaci do této rodiny a do společnosti. Práce je členěna na část teoretickou a praktickou. V teoretické popisují na základě analýzy stávajících dokumentů formy náhradní rodinné péče, průběh zprostředkování náhradní rodinné péče a zvláštnosti romského etnika. V praktické části jsem zpracovala kvalitativní výzkum.
Klíčová slova:	dítě, rodina, etnikum, náhradní rodinná péče, Romové, romské dítě
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the substitute foster care for Roma children. Explains mainly the motivation of foster parents in deciding about the adoption of such child in foster care. This work also shows to reader the differences in the education of Roma children in white families, its adaptation to the family and society. It's divided into the theoretical and practical parts. The theoretical part describing forms of foster care, the course of mediation of foster care, and the peculiarities of the Roma ethnic group. In the practical part of the research I worked with the family who has adopted the Roma children.
Klíčová slova v angličtině:	Child, family, ethnicum, substitute family care, Roma, Roma children
Přílohy vázané v práci	Příloha č. 1: Rozhovor s paní Filippovovou
Rozsah práce:	68 stran (z toho 8 s. Příloh), 107 162 znaků
Jazyk práce:	Český jazyk

OBSAH

OBSAH.....	5
ÚVOD.....	6
1 ZÁKLADNÍ POJMY.....	8
2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	11
2.1 Osvojení.....	11
2.2 Mezinárodní osvojení.....	13
2.3 Pěstounská péče.....	14
2.3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	15
2.3.2 Pěstounská péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče.....	15
2.4 Poručenství.....	16
2.5 Hostitelská péče.....	16
3 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	17
3.1 Rozhodnutí.....	17
3.2 Podání žádosti.....	19
3.2.1 Spisová dokumentace žadatele.....	19
3.3 Příprava a posouzení krajským úřadem.....	21
3.3.1 Příprava žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče.....	23
3.4 Čekání na dítě.....	24
3.5 Poradní sbor.....	25
3.6 První setkání s dítětem a jeho převzetí do péče.....	26
4 ROMSKÉ DÍTĚ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI.....	28
4.1 Romská mentalita.....	28
4.2 Romská rodina.....	30
4.2.1 Výchova v současné romské rodině.....	31
4.3 Postavení Romů ve společnosti.....	32
4.4 Romské dítě v „bílé“ rodině.....	33
4.4.1 Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury.....	33
4.4.2 Postoj náhradních rodičů k původu dítěte.....	34
4.4.3 Nevhodné motivace k přijetí etnicky odlišného dítěte.....	35
4.4.4 Výchova romských dětí v bílé rodině.....	35
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5.1 Výzkum.....	37
5.1.1 Kvalitativní výzkum.....	37
5.1.2 Cíl výzkumu.....	38
5.1.3 Výzkumný problém.....	38
5.1.4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	40
5.1.5 Výzkumná metoda.....	40
5.1.6 Otevřené kódování.....	41
5.1.7 Závěrečné shrnutí výzkumu.....	49
ZÁVĚR.....	53
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	60

ÚVOD

Téma své diplomové práce jsem si vybrala z důvodu zájmu o tematiku náhradní rodinné péče. Zaměření přímo na dítě romského etnika jsem si zvolila po návštěvě Oddělení sociálně – právní ochrany dětí, pracoviště náhradní rodinné péče v Olomouci, kde jsem se setkala s rodinou, se kterou jsem později vypracovala rozhovor, který je vyhodnocený v praktické části práce.

Má diplomová práce se skládá z pěti kapitol, přičemž první čtyři jsou teoretické a ta pátá empirická. V první kapitole s názvem Základní pojmy se snažím čtenářům vysvětlit pojmy, které jsou zmiňovány v průběhu práce a celkově s ní tedy souvisí. Druhá kapitola mé práce má spíše obecnější charakter a nese název Formy náhradní rodinné péče. V této kapitole podrobněji popisují formy náhradní rodinné péče u nás, je tedy rozdělena na podkapitoly definující osvojení, pěstounskou péči, poručenství, hostitelskou péči a další. Další kapitola, nesoucí název Zprostředkování náhradní rodinné péče, popisuje čtenářům proces zprostředkování náhradní rodinné péče od podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči, přes popis práce orgánů sociálně – právní ochrany dětí, proces přípravy žadatelů, jejich zařazení do evidence a v neposlední řadě popisuje samotnou cestu vhodného dítěte do rodiny. Poslední a zároveň nejrozsáhlejší teoretickou částí mé práce je kapitola s názvem Romské dítě v náhradní rodinné péči. V této kapitole se snažím popsat znaky romské kultury a mentality, protože ty ovlivňují identitu dítěte, které je svěřováno do náhradní rodinné péče v bílé rodině. Podrobněji zde také popisují znaky romské rodiny a výchovy v ní a snažím se je srovnat s výchovou dítěte v bílé rodině. Empirická část mé práce se zaměřuje na motivaci osvojení si dítěte romského etnika, charakterizuje rozdíly v jeho výchově a jeho začlenění do společnosti.

Vzhledem k tomu, že literatury zabývající se přímo dětmi romského etnika v náhradní rodinné péči není mnoho, používala jsem k vypracování své práce převážně literaturu týkající se forem náhradní rodinné péče v kombinaci s literaturou o romském etniku. V případě romského dítěte v náhradní rodinné péči se většinou jedná o metodické příručky, se kterými pracují střediska náhradní rodinné péče v České republice.

Cílem teoretické části práce je operacionalizace pojmů z oblasti zprostředkování náhradní rodinné péče se zaměřením na děti romského etnika, především charakterizovat

úskalí výchovy takového dítěte širší společnosti. Cílem empirické části mé práce je kvalitativním výzkumem, metodou rozhovoru zjistit determinanty motivace přijetí romského dítěte do náhradní rodinné péče a rozdíly ve výchově takového dítěte v bílé rodině.

Vzhledem k tomu, že informací týkajících se této specifické oblasti náhradní rodinné péče, je jen velmi malé množství, doufám, že i moje práce bude v této oblasti alespoň pro někoho přínosem.

1 ZÁKLADNÍ POJMY

V první kapitole mé práce je nutno objasnit základní pojmy, které s ní souvisí a budou zmiňovány v celém jejím průběhu.

Dítě je dle Úmluvy o právech dítěte každá bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

***Opuštěné dítě** je takové, které se ne vlastní vinou ocitlo mimo vlastní rodinu, přičemž není naděje, že by se poměry v této vlastní biologické rodině v brzké budoucnosti nějak změnilo k lepšímu. Je proto žádoucí, aby společnost našla nejvhodnější způsob řešení jeho situace.*“ (Matoušek, 2002, s. 18)

Rodina je „*Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně- regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty, postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti. V posledních desetiletích se model rodiny významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 202)

„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně.“ (Výrost, Slaměnik, 1999)

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám.“ (Matoušek, 2003, s. 10)

Náhradní rodinnou péčí se rozumí „*péče o opuštěné, osiřelé dítě, které ztratilo svou vlastní rodinu, nebo ji vůbec nenalezlo, v prostředí jiném, v nové rodině či tak uspořádané malé skupině, která se rodinnému systému co nejvíce přibližuje.*“

(Radvanová, Koluchová, 1980, str. 15) V prvním případě se jedná o přirozené rodinné prostředí, které představuje osvojitelská nebo pěstounská rodina vzniklá na základě rozhodnutí soudu. V druhém případě se jedná o umělé rodinné prostředí, představované nejrůznějšími typy plánovitě vytvořených rodinných kolektivů, rodinných buněk, které už přechází z pěstounské péče individuální v pěstounskou péči skupinovou. (Radvanová, Koluchová, 1980)

Žadatel o zprostředkování náhradní rodinné péče je fyzická osoba, která podá žádost o svěření dítěte do náhradní rodinné péče. Jde tedy o osobu, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče. *„Jedná se o občana České republiky, který má na jejím území trvalý pobyt, a cizince, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt, nebo který je podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů.“* (Novotná, Burdová, 2007, s. 79). Česká legislativa pro něj stanoví pouze jedinou podmínku, a to zletilost. Ostatní vlastnosti jsou ponechány k individuálnímu posouzení příslušnými odborníky.

Etnikum je podle definice sociologů *„společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a společnou kulturu. Sdílejí představu o společném původu, blízkých historických osudech a jsou určeni i používáním společného jména (etnonyma).“*

„Etnikum je pojímáno jako skupina jedinců, kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebepojetím, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnický odlišní vnímáni druhými. Někdy se pojem etnikum používá též ve významu národní menšiny, jejíž kultura se liší od kultury většinové, ale etnikum není nutně totožné s národem. Na rozdíl od rasy příslušníci etnika nemají takové fyzické znaky, kterými by se výrazně lišili od příslušníků většiny. Důležitější je spíše odlišnost hodnot, norem, chování a jazyka. Znaky, které příslušníci etnika považují pro sebe za charakteristické, se někdy nazývají etnické vědomí.“ (Jandourek, 2001, s. 75)

„ Pojem etnikum vznikl z řeckého slova ethnos, tj. lid a znamená pojem, kterým se běžně označuje historicky vzniklá skupina lidí, kteří údajně mají společný historický původ, rasový typ, jazyk, materiální a duchovní kulturu, mentalitu a tradice a obývají

společné území; dá se tedy srovnat s označením „kmen“.“ (Prokešová, 2010, s. 11)

Etnicita je pojem užívaný zejména v sociologii a kulturních studiích. Sociologie považuje etnicitu za soubor naučených kulturních praktik, jimiž se skupiny definují a navzájem od sebe odlišují, a to především v oblasti jazyka, dějin, původu (včetně neprokazatelného a mytického), náboženství a "zdobení" (tradice oblékání, změn těla, vztah k tělu). (Giddens, 1999)

Pojem **národnostní menšina** se dle Prokešové (2010) vztahuje na společenství osob, které splňují současně několik znaků. Jsou to osoby trvale žijící na území ČR a jsou jejími občany, sdílejí etnické, kulturní a jazykové znaky, odlišné od většiny obyvatel státu, projevují společné přání být považovány za národnostní menšinu v zájmu uchování a rozvíjení vlastní identity, kulturních tradic a mateřského jazyka, mají dlouhodobý, pevný a trvalý vztah ke společenství, žijícímu na území ČR.

Dle zákona č. 273 / 2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, *je **národnostní menšina** společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. **Příslušníkem národnostní menšiny** je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*

Romské dítě je od bílého rozdílné nejen vzhledem, ale převážně mentalitou. Jeho řečí je chudá čeština, obvykle ve vulgární podobě. Žije více mediálním brakem než kulturou svého národa. Místo přírody jsou jeho prostřednictvím zpravidla městské ulice, na nichž poznává chaotický gádžovský svět, diskriminaci, averzi. Na druhou stranu můžeme romské dítě označit jako živé, hudebně nadané, aktivní, pohyblivé, společenské. V dnešní době se romské matky vzdávají svých dětí mnohem častěji než matky bílé, a tak můžeme usoudit, že dětské domovy plní z většiny děti romské. (Říčan, 2000)

2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V této kapitole se zaměřím na formy náhradní rodinné péče. Hledat optimální formu náhradní výchovy je obsahem činnosti orgánů sociálně - právní ochrany dětí. V zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů jsou zakotveny tyto formy náhradní rodinné péče: osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství a svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče potom ukotvuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociálně - právní ochraně dětí.)

2.1 Osvojení

Osvojení je v našem státě nejvyšší možnou a nejčastěji realizovanou formou náhradní rodinné péče. Je právně zakotveno v § 63 - § 73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině). V mnoha případech je užíván termín adopce, který lze považovat za synonymum. Provazníková (2002, s. 4) definuje osvojení jako *„formu náhradní rodinné péče v podmínkách přirozené rodiny. Je definováno jako svazek osob, který, pravomocným rozhodnutím soudu, nabyvá práv a povinností rodiny a zanikají zde veškeré povinnosti a práva i vztahy dítěte k biologické rodině. Vznikají nové příbuzenské svazky.*

Při osvojení přijímají manželé nebo jednotlivci dítě za vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiče, vzniká mezi nimi vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi, tedy příbuzenský. Osvojit lze pouze dítě nezletilé. O osvojení vždy rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím pečuje zájemce o dítě zcela na své náklady. (Matějček a kol., 1999)

Autoři Gabriel a Novák (2008, s. 42) uvádí, že zákon o rodině rozlišuje dvě základní formy osvojení:

- osvojení prosté, někdy také označované jako zrušitelné, nebo osvojení I. stupně. Toto osvojení může v budoucnu z důležitých důvodů soud na návrh osvojitele nebo osvojence zrušit. Do poloviny roku 2006 platilo, že se osvojitelé nezapisovali do knihy narození příslušné matriky a následně do rodného listu dítěte jako jeho rodiče. Od

platnosti novely zákona o rodině dne 1. 6. 2006 se však rozdíl mezi osvojením zrušitelným a nezrušitelným začínají stírat. Tedy i u zrušitelného osvojení dochází k uvedení osvojitelů v rodném listě jako jeho rodičů.

- osvojení nezrušitelné, II.stupně je aktem, který již nejde zrušit. Nabytá rodičovská práva a povinnosti osvojitelů k dítěti jsou trvalá, stejně tak jako práva a povinnosti dítěte vůči osvojitelům. Jedná se o závažné a nezvratné rozhodnutí s důsledky pro celý následující život, proto lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku.

V případě obou forem osvojení dítě získává příjmení osvojitelů a vzniká mezi nimi příbuzenský vztah, stejně tak jako mezi dítětem a příbuznými osvojitelů. Osvojit lze pouze dítě nezletilé a právně volné, to znamená, že možnost osvojení se týká těch dětí, jejichž zákonní zástupci podepsali souhlas s tímto právním aktem, nebo jejichž rodiče o ně dlouhodobě nejeví zájem. Písemný souhlas s osvojením je možný nejdříve 6 týdnů po narození dítěte a uděluje se před soudem, nebo před orgánem sociálně - právní ochrany dětí na úradech obcí s rozšířenou působností. Souhlas s osvojením lze udělit konkrétním osobám, které biologičtí rodiče sami určí, nebo neurčitým žadatelům, v tomto případě vybírá vhodného rodiče pro konkrétní dítě příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí. Tím je spádový krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí nebo Úřad pro mezinárodně - právní ochranu dětí. (Gabriel, Novák, 2008)

Dlouhodobým nezájmem o dítě se rozumí fakt, že biologičtí rodiče se několik měsíců o dítě, které se nenachází v jejich péči, nikterak nezajímají, nenavštěvují ho a neprojevují snahu o získání jakýchkoliv informací o jeho zdravotním stavu a celkovém prospívání. Nezájmem rodičů může být tzv. žádný nezájem, který trvá od počátku života dítěte, ten je potvrzen soudem pokud trvá od narození dítěte. Příkladem takového nezájmu může být například útěk matky z porodnice bez dítěte. Druhým typem nezájmu je nezájem kvalifikovaný, kdy se biologický rodič o dítě nezajímá po dobu alespoň 6 měsíců od předání dítěte do péče jiné osoby či zařízení. (Gabriel, Novák 2008)

2.2 Mezinárodní osvojení

Tato forma náhradní rodinné péče je možným řešením v případě, že se pro dítě nepodaří najít náhradní rodinu v zemi původu.

Mezinárodní osvojení bylo poprvé plně ustanoveno v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989, kdy je zde zakotveno pravidlo říkající, že osvojené dítě by mělo mít v zemi svého nového bydliště stejná práva, jaká by mělo v zemi svého původu. (Matějček a kol., 1999)

Tato forma osvojení je také upravena „Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení“, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. *V České republice vstoupila v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/ 1999 Sb.o sociálně – právní ochraně dětí umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny.* (Koluchová, 2002, s. 15)

Haagská úmluva jasně stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí, určuje povinnosti a také kompetence jednotlivých institucí, definuje právo dítěte a přednostní osvojení v zemi svého původu, zaručuje biologickým rodičům možnost zůstat v anonymitě a vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Zároveň také nařizuje spolupracujícím státům, aby na svém území určily jeden orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí zodpovědný. (Bubleová, Benešová, 2006) Osvojení v cizině a osvojení dítěte z ciziny zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Zjišťuje, v jakém sociálním prostředí a v jakých rodinných poměrech dítě žije a také plní úkoly ze zprostředkování osvojení. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí)

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“) byl zřízen ustanovením § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Úřad je správním úřadem s celostátní působností a je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí. Je zřízen jako orgán sociálně právní ochrany dětí. V čele Úřadu stojí ředitel. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí)

2.3 Pěstounská péče

Další formou náhradní rodinné péče je pěstounská péče, je zakotvena v § 45a až § 45d zákona o rodině, v zákoně č. 359/ 1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v zákoně č. 117 / 1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o státní sociální podpoře) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení.

„Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“ (Bubleová a kol., 2010, s. 8)

Pěstounská péče je finančně podporována státem, jde o dávky pěstounské péče, které jsou zakotveny v zákoně o státní sociální podpoře.

Do pěstounské péče mohou být a zpravidla také jsou svěřovány děti, jejichž výchova u rodičů není zajištěna, ať již dlouhodobě nebo krátkodobě. Pěstounská péče zajišťuje dítěti chybějící rodinné prostředí, přičemž vazby dítěte na biologickou rodinu nejsou zpřetrhány. Biologičtí rodiče zůstávají nadále zákonnými zástupci dítěte, pěstoun dítě zastupuje a spravuje jeho záležitosti pouze v běžných věcech, pro důležitá životní rozhodnutí je nutný souhlas zákonných zástupců dítěte. Styk dítěte s biologickými rodiči není vyloučen. (Bubleová a kol., 2010)

- individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí s pěstouny, kteří většinou nemají své vlastní děti nebo už děti vychovali
- skupinová pěstounská péče se děje v zařízeních pro výkon pěstounské péče, což jsou velké rodiny pěstounů, někdy i s vlastními dětmi pěstounů, v SOS vesničkách (Matějček a kol., 2002)

„Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může také rozhodnout o zrušení pěstounské péče. Může tak učinit pouze ze závažných důvodů, vždy ale musí pěstounskou péči zrušit v případě, že o to požádá pěstoun. Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte.“ (Matějček a kol., 2002, s. 16)

2.3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je poměrně novou formou náhradní rodinné péče. V systému náhradní výchovy se objevila od 1. 6. 2006. Jde o státem podporovanou formu péče, kde je v tomto případě doba pěstounské péče omezena pouze na dobu nezbytně nutnou, po kterou dítě z velmi vážných důvodů nemůže zůstat v biologické rodině, ale je zde předpoklad, že by se po pominutí těchto vážných důvodů mohlo dítě vrátit zpět do rodiny. V praxi se běžně můžeme setkat i s označením *profesionální pěstounská péče*. Soud je povinen přezkoumat každé tři měsíce, zda stále trvá stav pro pobyt dítěte u pěstounů na přechodnou dobu.

Důvodem pro svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je například dlouhodobá hospitalizace rodičů v nemocnici, jde také o děti mladistvých matek, které dosud nejsou schopny plnit svou rodičovskou roli nebo také o děti, které jsou dlouhodobě ohroženy pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu. (Gabriel, Novák 2008). Této formy pěstounské péče lze také využít na dobu, po jejímž uplynutí je možné dát souhlas rodiče s osvojením. O svěřením dítěte do přechodné pěstounské péče rozhoduje výhradně soud na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí, jedině soud může také tuto péči zrušit. ([Pěstounská péče na přechodnou dobu. \(bez autorství\). \[online\]](#))

2.3.2 Pěstounská péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče

Pěstounskou péči je možno vykonávat v zařízeních pro výkon pěstounské péče, pokud jsou k tomuto účelu zřízena a spravována krajem, obcí s rozšířenou působností nebo osobou pověřenou k výkonu sociálně – právní ochrany.

Ve většině případů se jedná o byt či dům, kde pěstounskou péči zabezpečuje samostatná osoba nebo manželský pár. Tato zařízení se využívají zejména pro umístění sourozeneckých skupin dětí, kde převažuje zájem na jejich společné výchově.

SOS vesničky – v tomto případě zabezpečuje pěstounskou péči „matka – pěstounka“. Ve výchově dětí převažuje ženský princip. Děti žijící v SOS vesničce jsou svým způsobem vyčleněny z běžného sociálního prostředí. Na druhé straně má tato forma náhradní rodinné péče velmi dobře propracovanou následnou péči o děti, které tam vyrůstají. Nabízí dětem využití tzv. cvičných bytů, kde je pro děti zahájen pozvolný start do nového života.

2.4 Poručenství

Poručenství je právně zakotveno v § 78 - § 82 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů. Je považováno za jakýsi vyšší typ pěstounské péče. Poručník i dítě mají stejný nárok na hmotné zabezpečení jako u pěstounské péče, ale zde je poručník i zákonným zástupcem. Od osvojení se tato forma náhradní rodinné péče liší tím, že poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost a má tedy nárok na stejné dávky státní sociální podpory jako pěstoun. Poručníci nabývají rodičovské zodpovědnosti v téměř celém rozsahu, pouze podstatná rozhodnutí, týkající se dítěte, schvaluje soud. (Matějček a kol., 2002)

Nad touto formou náhradní rodinné péče dohlíží soud, a to nejen co se týká správy majetku dítěte, ale i co se týká výchovy dítěte. Poručník podává soudu pravidelné zprávy týkající se dítěte, a o správě jeho majetku. (Matějček a kol., 2002)

Poručník bývá ustanoven v případech, *pokud oba rodiče zemřeli, oba rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon rodičovské zodpovědnosti byl oběma rodičům pozastaven, nebo nemají oba rodiče způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.* (Matějček a kol., 2002, s. 17)

2.5 Hostitelská péče

I když zákon termín "hostitelská péče" neužívá, běžně se jím označuje pobyt dítěte z ústavu u jiných osob než rodičů, který od 1. 4. 2000 umožňuje § 30 zákona č. 359/1999Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Jedná se o umístění dítěte do „hostitelské rodiny“, tj. rodina, která se rozhodne vybranému dítěti pomáhat v rámci krátkodobých pobytů. Dítě tedy tráví ve vybrané rodině víkendy, svátky, prázdniny. O umožnění návštěv dítěte v takovéto rodině rozhoduje ředitel příslušného ústavního zařízení, kde je dítě umístěno, ve spolupráci s orgánem sociálně – právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností. Hostitelská péče je, i přes své nezačlenění v právním systému, chápána jakou součástí systému náhradní rodinné péče, více se přibližuje pěstounské péči, je ojediněle nazývána „pěstounskou péčí podpůrnou. (Gabriel, Novák 2008)

3 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Kapitola popisuje cestu žadatelů za osvojením si vhodného dítěte. Tato cesta je velmi dlouhá a psychicky náročná, obsahuje mnoho formálních úkonů a složitých postupů. Proces zprostředkování náhradní rodinné péče u dítěte romského etnika a jeho úskalí či nepříjemné zkušenosti jsou dopodrobna popsány dotazovanou rodinou v mé praktické části.

„Zprostředkování osvojení a pěstounské péče je počátkem procesu zajišťování náhradní rodinné péče o děti, jimž nezabezpečuje z různých důvodů potřebnou péči vlastní rodina.“

„Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá v první řadě ve vyhledávání dětí vhodných ke svěření do jedné z uvedených forem náhradní rodinné péče a nalezení pro tyto děti vhodných osob, které mají zájem stát se osvojiteli nebo pěstouny.“ (Novotná, 2007, s. 78)

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče mohou dle zákona provádět pouze orgány sociálně – právní ochrany. Činnost těchto orgánů je zakotvena v § 4 a § 19a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a jsou to tyto orgány:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností (městský úřad), ve větších městech magistrát, konkrétně pracoviště sociálně – právní ochrany dětí odboru sociálních věcí
- krajský úřad
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
- Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně

3.1 Rozhodnutí

Rozhodnutí o přijetí dítěte do vlastní péče by měla předcházet dlouhodobá úvaha nad vlastními schopnostmi budoucích žadatelů o náhradní rodinnou péči. Jde především o vlastní vyrovnání se s faktem neplodnosti. Je také důležité probrat možnost svěření dítěte do rodiny s širší rodinou, aby nedošlo k problému nepřijetí dítěte některými jejími členy. Dále je nutné se vyrovnat s faktem dlouhého čekání na vhodné dítě.

V případě osvojení dítěte se ruší původní rodný list dítěte, je tedy nutné, aby rozhodnutí o přijetí dítěte bylo definitivní. Teprve po náležité rozvaze obou rodičů a rodiny je čas podat žádost o svěření dítěte do náhradní rodinné péče (dále jen žádost). (Gabriel, Novák 2008)

V případě rozhodnutí žádat o osvojení dítěte romského etnika, je nutno předem znát alespoň zčásti kulturu tohoto etnika, být odhodlaný čelit možným útokům okolí, diskriminaci a nepochopení. Rozhodnutí osvojit si dítě jiného etnika musí být stejně jako u osvojení bílého dítěte konečné. Rodiče nesmí očekávat, že z romského dítěte vychovají dítě bílé, že jej tzv. natrou na bílo, v dítěti je stále zabudovaná romská identita, která bude dříve nebo později ovlivňovat vývoj dítěte.

V současné době už není osvojení si romského dítěte tak velkou zvláštností, jako tomu bylo ještě před několika málo lety. Začínají vznikat organizované i svépomocné skupiny, kde se rodiče těchto dětí mohou stýkat, jde převážně o vzájemnou podporu. I přes tuto příznivou situaci je třeba si před rozhodnutím podat několik otázek, které by potenciálnímu rodiči měly pomoci ke správnému rozhodnutí. (Vančáková 2011)

- Dokážu přijmout dítě jiného etnika, než jsem já, s láskou, otevřeností a bez předsudků.
- Akceptuji skutečnost, že naše rodina se tímto okamžikem stane rodinou etnicky smíšenou.
- Jsem připraven pomáhat dítěti zvládnout různé reakce okolí na jeho odlišnost, ustojím si reakce okolí na naši smíšenou rodinu.
- Dokážu v dítěti posilovat zdravé sebevědomí včetně jeho etnické identity.
- Chci sám pro sebe objevovat a posléze dítěti nabídnout informace o kultuře a historii národa, z něhož pochází.
- Jsem ochoten dát dítěti důvěru a příležitost, aby si z mojí i ze své původní kultury s naší pomocí převzalo to, co pro sebe považuje za nejlepší.

3.2 Podání žádosti

Jsou- li oba rodiče rozhodnutí, že chtějí přijmout dítě do náhradní rodinné péče, je tedy na čase podat žádost. S žádostí je nutno obrátit se na příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností (městský úřad), ve větších městech se v tomto případě jedná o magistrát, konkrétně o pracoviště sociálně – právní ochrany dětí odboru sociálních věcí. (Gabriel, Novák 2008)

Zde už se rodičům bude věnovat sociální pracovnice, která má na starosti agendu náhradní rodinné péče. Ta rodiče doprovází celým procesem zprostředkování náhradní rodinné péče až po dobu soudu, kdy je rozhodnuto o svěření určitého dítěte do náhradní rodinné péče určitým rodičům. (Gabriel, Novák 2008)

V případě osvojení lze podat žádost i o osvojení dítěte z České republiky do jiného státu či naopak. V tomto případě není jednacím orgánem krajský úřad příslušný místu bydliště žadatele, ani Ministerstvo práce a sociálních věcí, ale jde o Úřad pro mezinárodní ochranu dětí. (Novotná, 2007)

Základním pilířem pro podání žádosti je úvodní seznamovací a informační pohovor, kdy se sociální pracovnice zaměřuje na motivaci a představy o dítěti budoucích osvojitelů. V tomto případě je nutné se rozhodnout, zda chtějí rodiče přijmout do rodiny pouze dítě zdravé, bílé, nebo zda jsou ochotni přijmout i dítě handicapované, či jiného etnika. Následně jim předá formuláře potřebné k vyřízení, které se po vyplnění stávají součástí spisové dokumentace žadatelů. (Gabriel, Novák 2008)

„Podání žádosti je velmi složitým procesem, je tedy nezbytné uvést všechny potřebné skutečnosti v žádosti a všechny tyto skutečnosti prokázat příslušnými doklady, potvrzeními a v poslední řadě také vyjádřeními příslušných orgánů , osob nebo jiných subjektů.“
(Novotná, 2007 s. 85)

3.2.1 Spisová dokumentace žadatele

Spisovou dokumentaci žadatelů o náhradní rodinnou péči vede příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo magistrát města příslušný k místu bydliště žadatele. Ten si některé doklady vyžádá sám, ostatní musí žadatel doložit příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností či magistrátu města. Do této spisové dokumentace se jako první

zařazuje žádost o zařazení do evidence žadatelů a potřebné doložitelné doklady.

Spisová dokumentace žadatele obsahuje v první řadě žádost v níž jsou uvedeny žadatelovy osobní údaje, které vymezuje zákon. Ten uvádí, že se v tomto případě „*jedná o jméno, popřípadě jména a příjmení žadatelů, datum narození a místo trvalého pobytu.*“ (Zákon č. 359 / 1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí)

Žádost dále obsahuje informaci o jaký typ náhradní rodinné péče mají žadatelé zájem a také jejich preference v oblasti dítěte (zda chtějí žadatelé do rodiny přijmout pouze zdravé dítě, či dítě s handicapem, dítě jiného etnika atd.)

K žádosti se dále přikládají tyto doklady:

- fotografie obou žadatelů, u nichž by se mělo jednat o fotografie portrétní, pasové
- doklad o státním občanství, nebo povolení k trvalému pobytu na území České republiky, nebo hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky.
- doklad o zdravotním stavu žadatele, ten je povinen tento doklad zajistit sám a dokládá zprávu o celkovém zdravotním stavu, k této zprávě také přikládá potvrzení speciálního odborného zdravotního zařízení , jestliže se na takovém pracovišti podrobuje léčení. Dle dodaných lékařských zpráv se k žádosti vyjadřuje i posudkový lékař krajského úřadu. Ten může ze zdravotních důvodů, které shledá závažnými, žádost zamítnout.
- opis z rejstříku trestů, který si na základě zákona č. 269 / 1994 Sb., o rejstříku trestů, musí vyžádat obecní úřad obce s rozšířenou působností, jedná se tak o doklad, který nepřikládá žadatel.
- údaje o ekonomických poměrech žadatele, které tvoří především údaje o výdělkových a majetkových poměrech žadatele. Ty se zpravidla prokazují potvrzením zaměstnavatele o výši příjmů žadatele. K tomuto potvrzení je také vhodné dodat posudek zaměstnavatele. (Gabriel, Novák, 2008)

Výše uvedené doklady přikládá žadatel společně s žádostí, jsou tedy její nezbytnou součástí. Do spisové dokumentace žadatele se však přikládají i další dokumenty, které také rozhodují o stanovisku obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Těmito dokumenty jsou:

- údaje o sociálních poměrech žadatele, které jsou zpracovány na základě návštěvy sociální pracovnice v domově žadatele a jedná se především o zjištění podmínek bydlení. Zjišťuje se, zda je žadatel schopen vytvořit pro dítě dostačující životní podmínky.
- vyjádření žadatele týkající se možnosti osvojování dítěte z ciziny. Žadatel musí vyjádřit souhlas či nesouhlas se zařazením do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny v případě, kdy mu nebude v České republice ve lhůtě tří let osvojení zprostředkováno.
- písemný souhlas žadatele s tím, že orgán sociálně – právní ochrany zprostředkující osvojení je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování osvojení.
- písemný souhlas žadatele s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Tuto odbornou přípravu zajišťuje krajský úřad a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související s osvojením dítěte. (Matějček, 2002)

Na základě všech získaných informací, které sociální pracovník v průběhu šetření shromáždil, vypracuje obecní úřad obce s rozšířenou působností souhrnnou zprávu (stanovisko), v němž uvádí názor na žadatele, zda je žadatel osobou vhodnou k vytvoření vhodného rodinného prostředí pro dítě. Celou spisovou dokumentaci včetně tohoto posudku předává obecní úřad obce s rozšířenou působností v kopii příslušnému krajskému úřadu. K předání potřebných dokladů na krajský úřad dochází zhruba po 2 až 3 měsících od podání žádosti.

3.3 Příprava a posouzení krajským úřadem

„Vlastní zprostředkování osvojení svěřuje zákon v první řadě krajskému úřadu. Území kraje představuje v České republice nejvhodnější podmínky pro zprostředkování osvojení, a to z důvodu velikosti území na němž je značná pravděpodobnost nalezení vhodných osvojitelů a zároveň lze předpokládat, že orgány sociálně právní ochrany působící na území kraje spolu obecně v sociálně – právní ochraně úzce spolupracují, což vytváří předpoklad i pro efektivní pracovní kontakty v oblasti zprostředkování osvojení.“

(Novotná, 2007, str. 90)

Krajský úřad příslušný k místu bydliště žadatele vede evidenci dětí vhodných ke svěření do náhradní rodinné péče a také evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli. Krajský úřad přebírá spisovou dokumentaci z obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Krajský úřad doplňuje již získanou spisovou dokumentaci o nezbytné odborné posouzení žadatele, které se bude týkat jeho morálních a osobních vlastností, jeho motivace pro převzetí dítěte do náhradní rodinné péče a některých skutečností souvisejících s jeho rodinným životem. Tyto informace jsou zjišťovány prostřednictvím psychologického vyšetření, jehož výsledkem je posouzení vhodnosti žadatelů a také jejich předpokladů k přijetí dítěte se specifickými potřebami. (Gabriel, Novák, 2008)

Odborné posuzování žadatelů se skládá z několika důležitých částí, které jsou důležité pro rozhodování o zařazení žadatelů do evidence. Jsou to tyto části:

- osobnost žadatele - posuzuje charakteristiku osobnosti, psychický stav, předpoklady vychovávat dítě, motivaci, která vedla k žádosti o osvojení dítěte, stabilitu manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte.
- zdravotní stav žadatelů – ten z hlediska dlouhodobé péče o dítě posoudí posudkový lékař krajského úřadu (na základě zdravotní dokumentace žadatele, vedené jeho praktickým lékařem). Žadatelé jsou poté pozváni k psychologickému posouzení.
- zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny
- názor vlastních dětí žadatelů na přijetí osvojovaného dítěte (pokud je to vzhledem k věku dítěte / dětí možné), je posouzena jejich schopnost přijmout dítě do rodiny.
- posouzení schopnosti žadatele pečovat o dítě se specifickými potřebami (Matějček a kol., 2002)

Jakmile krajský úřad shromáždí veškeré potřebné dokumenty a posudky, je na základě správního rozhodnutí žadatel obeznámen s rozhodnutím krajského soudu o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Toto rozhodnutí je také krajský úřad povinen oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností do 15 dnů ode dne rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů. (Novotná, 2007)

3.3.1 Příprava žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče

„Odborná příprava jako součást systému náhradní rodinné péče byla uzákoněna zákonem 359/1999 Sb. Zpočátku odbornou přípravu zajišťovaly okresní úřady, poté obecní úřady obcí s rozšířenou působností. V současné době odbornou přípravu zajišťuje krajský úřad, který může její realizaci pověřit jinou fyzickou či právnickou osobu. V praxi většina krajských úřadů vypisuje na realizaci odborné přípravy výběrové řízení, jehož podmínky jsou různé.“ (Hofrová, Rotreklová, 2009, s. 12)

Příprava žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče předchází dle zákona č. 359 / 1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, odbornému posouzení žadatelů. Tedy rozhodnutí krajského úřadu se vydává až po absolvování této přípravy, která je do odborného posuzování žadatele zařazena. Poté jsou žadatelé zařazeni do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče.

„Příprava pro budoucí osvojitele je určena bezdětným párům, kteří si chtějí přijetím dítěte nahradit také své vlastní rodičovství, a kteří téměř bez výjimky chtějí přijmout dítě kojeneckého nebo batolecího věku, v běžném zdravotním stavu, většinové populace. Příprava pro budoucí pěstouny je určena těm, kteří chtějí přijmout dítě do pěstounské péče, těm, kteří již nějaké dítě vychovávají a také těm, kteří chtějí přijímat děti starší, či děti s komplikovanější anamnézou.“ (Hofrová, Rotreklová, 2009, s. 15)

Odborníci zajišťující přípravu žadatelů o osvojení, nebo pěstounskou péči k přijetí dítěte do rodiny, mají možnost žadatele v průběhu přípravy sledovat a při posuzování a kompletování doporučení tyto poznatky využít. (Novotná, 2007)

Dle Metodického doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče jsou cíle přípravy vymezeny takto:

- poskytnout žadatelům přístupnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče,
- umožnit žadatelům utvářet si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního“ dítěte
- získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.

Příprava budoucích náhradních rodičů probíhá za přítomnosti sociálního pracovníka, který posuzuje vhodnost nebo nevhodnost žadatelů o náhradní rodinnou péči, za přítomnosti psychologa, který taktéž posuzuje vhodnost nebo nevhodnost žadatelů. Celou přípravu vede multidisciplinární tým odborníků s praxí v oblasti náhradní rodinné péče a optimální délka přípravy je 50 vyučovacích hodin. Odborná příprava probíhá obvykle ve skupině maximálně dvaceti účastníků, kdy se jedná o určitou formu strukturované diskuse, která je moderována odborným pracovníkem, součástí ale může být i individuální konzultace.

Součástí příprav by měla být i práce se žadatelovou širší rodinou, které se přijetí dítěte do rodiny také dotýká. Dalším přínosem, který zkvalitňuje průběh příprav, je účast stávajících náhradních rodičů, kteří mohou s žadatelem sdílet jejich zkušenosti s náhradní rodinnou péčí v praxi. (Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče)

Samotná příprava by se měla skládat ze dvou částí (z části teoretické a praktické). Část teoretická obsahuje několik odpoledních, popřípadě celodenních bloků odborných přednášek, kde by poskytování informací mělo probíhat co nejvíce srozumitelnou a přijatelnou formou. Počet těchto přednášek se pohybuje v rozmezí od tří do deseti bloků. Zážitková, neboli praktická část, se realizuje prostřednictvím vícedenních, pobytových setkání, která probíhají nejčastěji o víkendech. Počet těchto setkání závisí především na poskytovateli, pohybuje se v rozmezí 2 – 3 setkání během přípravy.

Žadatelé, kteří úspěšně projdou posuzováním krajského úřadu, obdrží následně správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli. (Gabriel, Novák, 2008)

3.4 Čekání na dítě

Zprostředkování náhradní rodinné péče představuje určitý proces, který v řadě případů trvá delší dobu, než se k dítěti vhodnému pro svěření do náhradní rodinné péče podaří najít vhodného žadatele, kterému by bylo možno dítě svěřit. Je samozřejmé, že se jedná především o zájem dítěte a je tedy důležité, aby byla péče zajištěna co nejdříve.

V zákoně č. 359 / 1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí je zakotvena možnost, že krajský úřad nezprostředkuje osvojení v určité časové lhůtě takto: „*Jestliže krajský úřad*

nezprostředkuje osvojení do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, zašle kopii údajů z těchto evidencí do 15 dnů od skončení uvedené lhůty Ministerstvu práce a sociálních věcí pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ministerstvem.“ (Novotná, 2007, s. 90)

V případě, že ani ministerstvo nezprostředkuje osvojení ve lhůtě 6 měsíců od zařazení žadatele do evidence vedené ministerstvem, jsou kopie údajů z evidence postoupeny Úřadu pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. (Novotná, 2007)

Čekání na konkrétní dítě je pro všechny žadatele nejdelším obdobím v celém procesu. V současné době jsou stále vysoké rozdíly mezi počty dětí právně volných, vhodných k osvojení a žadatelů. Ke každému „ideálnímu“ dítěti (dítě do 1 roku, zdravé, našeho etnika) připadne několik desítek nejvhodnějších žadatelů. Tyto vhodné žadatele vybírá tzv. poradní sbor. Z tohoto poměrně vysokého počtu vhodných žadatelů se následně vybírá dle data podání žádosti, tedy se dítě přidělí vhodnému žadateli, který čeká na dítě nejdelší dobu. Čekací lhůta se zkracuje v případě tolerance k dítěti zdravotně handicapovanému či jiného etnika. Těmto žadatelům je dítě nabídnuto jen pár týdnů po zařazení do evidence. (Gabriel, Novák, 2008)

3.5 Poradní sbor

Poradní sbory rozhodují o výběru žadatelů vhodných k převzetí určitého dítěte do náhradní rodinné péče. Dle zákona o sociálně – právní ochraně dětí je zřizuje hejtman kraje, v případě zprostředkování náhradní rodinné péče ministerstvem je zřizuje ministr práce a sociálních věcí. Poradní sbor doporučuje pro určité dítě, které je vedené v evidenci krajského úřadu vhodné žadatele, kteří jsou vedeni krajským úřadem nebo ministerstvem v evidenci žadatelů. Je orgánem poradním, tedy nenařizuje, ale pouze doporučuje. (Novotná, 2007)

„Poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně – právní ochrany. Zejména jde o odborníky z oboru pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnance krajského úřadu a obecního úřadu obce s rozšířenou působností zařazené na úseku sociálně- právní ochrany. Poradní sbor má nejméně 5 členů a schází se neprodleně poté, co krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě.“ (Novotná, 2007, s. 174)

V případě zprostředkování náhradní rodinné péče krajským úřadem jmenuje všechny členy poradního sboru hejtman kraje. Tajemníkem poradního sboru je zaměstnanec kraje, zařazený do krajského úřadu vykonávající činnost na úseku sociálně – právní ochrany. V případě zprostředkování náhradní rodinné péče ministerstvem jmenuje všechny členy poradního sboru ministr práce a sociálních věcí. Tajemníkem poradního sboru je zaměstnanec ministerstva, který vykonává činnost v oblasti sociálně – právní ochrany. (Novotná, 2007)

V rámci rozhodování poradního sboru platí určitá pravidla:

- poradní sbor je usnášeníschopný pouze v případě, je – li přítomen předseda nebo jeho zástupce a nejméně dva jeho členové
- poradní sbor se usnáší většinou hlasů členů přítomných na jednání
- při rovnosti hlasů rozhoduje předseda poradního sboru, pokud není jednání přítomen rozhoduje jeho zástupce

3.6 První setkání s dítětem a jeho převzetí do péče

Po usnesení poradního sboru o vhodnosti žadatelů k osvojení určitého dítěte jsou žadatelé neprodleně písemně informováni krajským úřadem (ministerstvem). Toto písemné oznámení se nazývá „oznámení o vhodnosti“. Stejně oznámení dostává rovněž ústavní zařízení, kde je dítě umístěno, a to musí žadateli umožnit setkání s tímto dítětem. Pokud je dítě umístěno v rodině, je také nutno žadateli umožnit setkání s dítětem. Rodina, se kterou jsem zpracovala rozhovor, jehož vyhodnocení je součástí mé praktické části, poukazuje v tomto případě na možnost strávit s dítětem několik dní, pokud je dítě umístěno v kojeneckém ústavu. „*S nejmladší dcerou jsme byli v kojeneckém ústavu v Kladně ubytováni čtyři dny a během toho pracovníci vše připravili, hned jsme si ji odvezli.*“ (rozhovor, paní Filippovová, 11. 4. 2012)

Žadatel může dítě navštívit opakovaně a to v době, kterou stanovuje zákon. Tato lhůta je 30 dní a plyne od doby kdy žadatel dostal od krajského úřadu oznámení o vhodnosti. V této 30 denní lhůtě může žadatel podat žádost o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, tzv. předadopční péče. O této žádosti rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností. V tomto případě ještě není důvod vyřazení dítěte z evidence dětí a žadatele z evidence žadatelů. Předadopční péče je zkušební dobou a musí trvat minimálně 3 měsíce. Účelem je adaptace na novou životní situaci pro nové rodiče i dítě. V této době je možné si ověřit, zda je

možné navázat mezi náhradními rodiči a dítětem skutečné rodinné vztahy. (Gabriel, Novák 2008)

Předadopční péče se nevyžaduje v případě, že budoucí osvojitel o dítě dříve již pečoval na základě pěstounské péče či péče poručenské, avšak v délce nejméně tří měsíců. (Bubleová, 2011)

Definitivně potom rozhodne o svěření dítěte do osvojení soud. Ten rozhoduje na návrh osvojitele, který návrh podá v průběhu již zmiňovaných 3 měsíců. Při osvojení může být dítě svěřeno jedné osobě nebo může být svěřeno do osvojení společně manželům (nikoli tedy například druhovi a družce). (Matějček, 2002)

4 ROMSKÉ DÍTĚ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

Vychovávat v dnešní době na první pohled zřetelně jiné dítě, vyžaduje nejen odhodlání, obrněnost vůči názorům okolí, ale hlavně velmi specifické schopnosti a dovednosti. Již při podávání žádosti o pěstounskou péči či osvojení by každý člověk měl být rozhodnut, zda je ochoten pečovat o dítě jiné rasy.

Důvodem vyrůstání dítěte mimo biologickou rodinu může být neschopnost matky o dítě správně pečovat, tzv. nezáměr matky. Některé matky své děti hrubě zanedbávají, někdy jsou děti i zneužívány a týrány, a proto bývají matkám odebrány. Často se jedná o neuspokojivou bytovou situaci rodiny. Dalším důvodem může být sociální nesamostatnost matky, nedostatečná zodpovědnost ve vztahu k dítěti, neschopnost se plnohodnotně začlenit do společnosti, věk matky. Také může být příčinou alkoholová či drogová závislost nebo prostituce matky. Důvodem může také být osíření dítěte. (Vančáková, 2008)

Pokud se rodičům nepodaří získat dítě v krátké době zpět, většinou o něj ztrácí zájem. Většinou si totiž pořídí další dítě a odložené už nepřijmou zpět.

4.1 Romská mentalita

Romové patří k nejrozšířenější a také nejproblematictější národnostní menšině v České republice. Žijí u nás především ve městech a jejich sociální postavení je zde celkově špatné. Romská psychika se v mnoha aspektech odlišuje od psychiky nás „gádžů“. V každodenní praxi se odlišují vzorce chování a jednání, které je třeba chápat jako důsledky jejich specifických rysů. (Bakalář, 2004)

Je všeobecně známo, že Romové se v naší společnosti cítí jako cizinci, neuznávají naše hodnoty, normy, neidentifikují se s politickým systémem a jsou tak vytlačeni na okraj společnosti. K tomuto stavu přispívá také fakt, že naše společnost romské etnikum, jeho zvyklosti a kulturu neuznává. (Říčan, 2000)

Romský způsob bydlení a obživy je jejich hlavním rysem, kterým se odlišují od neromů. Jejich znakem je kolo kočovného vozu, které přesně vystihuje jejich způsob života. Romský způsob bydlení je charakteristický tím, jak je byt Rómy užíván. Jedná se totiž o tzv. vybydlování, tj. radikální devastaci bytu či domu, který Rómové užívají. Ti dokážou

v relativně krátké době zničit byt, případně celý dům do takové míry, že je nutná demolice. Často se stane, že Romové smění své obydlí za něco jiného a dobrovolně se tak dostávají do pozice bezdomovců. Dnes bydlí Romové především v sociálně vyloučených lokalitách na periferii měst. Pokud jde o způsob obživy, jsou Romové odkázáni především na sociální dávky, v lepším případě hledají obživu v hrubé fyzické práci. Velmi zřídka jsou Romové obsazováni na kvalifikovanější pozice.

Nezaměstnanost je pro romskou populaci hlavním znakem. Nezaměstnanost Romů se pohybuje v rozmezí 70 – 80% a s růstem celkové nezaměstnanosti dochází k alarmujícímu zhoršení. Tento stav romskou společnost demoralizuje a kriminalizuje. Důvodů takto vysoké nezaměstnanosti je několik. Hlavním důvodem je bezesporu nízká úroveň kvalifikačních předpokladů pro výkon většiny zaměstnání. Romové vykonávají především sezónní práce, za které obdrží minimální mzdu. Dalším z mnoha důvodů takto vysoké nezaměstnanosti Romů je fakt, že jim tento stav víceméně vyhovuje. Na druhou stranu existuje i fakt, že naše společnost si vybudovala vůči Romům určitou averzi, a čím dál častěji se tedy objevuje určitá forma diskriminace při přijímání Romů do zaměstnání.

Skupinová soudržnost Romů je dalším velmi nápadným znakem této menšiny. S tím také souvisí návyk a potřeba těsné tělesné blízkosti. Také je nutno zmínit, že Romové nejsou vychováni k individuální zodpovědnosti za své činy. Jedinec vždy jedná ve jménu celé rodiny a také chyby se hodnotí jako selhání celé rodiny.

Projevy emocí u Romů jsou mnohem znatelnější a upřímnější než naše. Často je dávají najevo tancem, zpěvem, bujnou pantomimikou. Avšak základní emocí Romů je strach, a to i ve chvíli, kdy u nich pozorujeme aroganci nebo agresi.

Romové žijí pro přítomný okamžik. Jejich **zájem o budoucnost** je tedy minimální. Žijí ze dne na den, bez úvah o budoucnosti, nezajímá je co bude zítra. U Romů pohled do budoucna neexistuje, i z vydělaných peněz či dávek se „radují“ pouze jeden den. Romové trpí pocitem méněcennosti, který si kompenzují zdůrazňovaným sebevědomím, arogancí, předváděním reprezentativního automobilu, obleku, peněženky či partnerky.

Romská kriminalita je jedním z důvodů diskriminace této menšiny na našem území. Podíl Romů na objasněné kriminalitě mnohonásobně převyšuje počet trestných činů majority. Nejzřetelnější příčinou tak vysoké kriminality je bezpochyby vysoká nezaměstnanost, ta vede

k tzv. sociální kriminalitě, cože je parazitní způsob obživy. Další příčinou je nepřátelství mezi Romy a majoritou, často je důvodem citelná diskriminace. (Říčan, 2000)

*„Důležitým kulturním prvkem v mezilidských vztazích v romské komunitě je tzv. **paťiv** neboli **čest, úcta**. Paťiv se prokazuje zejména starším lidem a těm, kteří jsou v komunitě vážení. Starší lidé mohou mladším tykat, a to i neznámým. Donedávna se k vyjádření úcty používalo onikání, které postupně téměř vymizelo, ale dodnes se v mnoha rodinách babičkám, dědům, tchánům a tchyním alespoň vyká.“* (Vančáková, 2008, s. 37)

4.2 Romská rodina

„Žili jsme v pohodě, chovali jsme se jeden k druhému s úctou. Jeden druhému dopodrobna vyprávěl, co zažil, a všichni ostatní poslouchali, Jeden o druhého jsme měli zájem“, vzpomíná romský novinář Jan Horváth (Říčan, 2000, s. 46)

Tradiční romská rodina byla vždy veliká a značně soudržná, plná vřelosti k dětem. I přes to, že se Romové snaží svoji rodinu udržet i teď, romská rodina značně zeslábla, a to proto, že v dnešní době nelze fungovat v tak nuzných podmínkách, jako byly tyto rodiny dříve zvyklé. Základem romské společnosti je ale i tak stále rodina, kde panuje velká soudržnost. Rodinou jsou pro Romy lidé, daleko méně pro ně znamená jejich vlastní obydlí. (Říčan, 2000)

Tato velkorodina je pro Roma nejdůležitější a největší hodnotou. Velkorodinu tvoří několik základních rodin, kde spolu žijí běžně tři i čtyři generace v pěti až deseti domácnostech. Tato rodina je většinou vedena autoritou nejstaršího člena. Základní jednotkou romské společnosti je fajta, která mívá větší význam než rodina, jedná se o rod. (Prokešová, 2010)

Romská rodina je výrazně patriarchální. Rodiče si vždy přejí více syny než dcery. Pro romskou ženu je nejvyšší hodnotou mít děti, v očích muže má žena hodnotu převážně pro její schopnost reprodukce. Děti žena rodí ihned jak je pohlavně zralá, u Romů tato doba často nastává i před patnáctým rokem. Je – li žena bezdětná, je to v rodině ostuda. Umělé potraty jsou v romské rodině velmi ojedinělé. Nevěra muže je v romské rodině tolerována, avšak nevěra ženy je neospravedlnitelná. Od ženy se v romské rodině dodnes očekává, že obstará děti a nakrmí rodinu, muž má povinnost ženě odevzdávat vydělané peníze, pokud tedy pracuje. (Matoušek, 2003)

Dle Úmluvy o právech dítěte je většina dnešních romských rodin značně ohrožena. Selhání je patrné v několika směrech. Zdravý tělesný vývoj bývá často narušen již v těhotenství. Často nemají romské děti ani zdaleka takovou životní úroveň, které by se jim mělo dle Úmluvy o právech dítěte dostávat. Žijí v nevhodných a nehygienických podmínkách, trpí nedostatkem stravy a tekutin, nedostává se jim kvalitní zdravotnické péče, nemají vyhovující školní potřeby a často ani prostor k přípravě do školy. Nedostává se jim vhodného prostoru pro duchovní, mravní a sociální vývoj. Závažným selháním romských rodin je bezesporu také nezajištění pravidelné školní docházky. (Říčan, 2000)

V romské rodině se v současné době stále častěji setkáváme s násilím na dětech, což bývalo dříve naprostou výjimkou. Problémem je také zanedbávání dětí v důsledku alkoholu a drogové závislosti, tam, kde dříve bývala rodičovská láska, je dnes stále častěji čeká dětský domov.

4.2.1 Výchova v současné romské rodině

Tradiční romská velkorodina se mění v důsledku proměn životního stylu a kulturních modelů, postihujících celou českou populaci, neplní tak už svoji funkci. Romské dětství je na rozdíl od toho českého mnohem kratší, je to dáno brzkým začleňováním romských dětí do jednání dospělých a také brzkým začátkem sexuálního života romských dětí. (Říčan, 2000)

Péče o děti v romské rodině se liší od té, na kterou jsme zvyklí. Romské matky na malé děti tolik nemluví, o to více se jich ale dotýkají. Osobní kontakt mezi členy rodiny obecně je více dotykový, jsou rádi blízko sebe, rádi se vzájemně dotýkají, nevadí jim stísněné prostory, nepožadují soukromí, jsou neradi sami. (Vančáková, 2008) Převážně o kojence se matky starají s velkou láskou a něhou, díky této rané péči jsou Romové dotykově kontaktní po celý život. Děti v tradičních romských rodinách prakticky neznají izolaci od matky, ale vzhledem k vysoké porodnosti musejí od velmi raného věku projevovat značnou míru samostatnosti. (Prokešová, 2010)

Romské dítě v současné romské rodině je často vychováváno nejstaršími bratry. Nejstarší sestra má v rodině nejhorší postavení, musí dělat práci za všechny a často jí nezbyvá čas na sebe. Romové uznávají děti nemanželské jako manželské, není mezi nimi rozdíl.

V současnosti dochází k postupné izolaci romských rodin od jejich kultury, přestávají si vyprávět své představy, sny, pohádky, příběhy, největším důvodem je nezájem mladších

generací Romů o romskou kulturu a romský jazyk. Z tohoto důvodu dochází k postupnému „zanikání“ romštiny a romské kultury.

Negativním faktorem ovlivňujícím život romských dětí se stále více stává averze majority vůči romskému národu. S tímto postojem se romské děti setkávají již v raném věku a tato averze jim signalizuje, že do společnosti majority nepatří. Romské děti jsou navíc vedeny k nedůvěře vůči majoritě, my jsem ti, co jim ubližujeme. (Říčan, 2000)

Největším problémem ve výchově romských dětí je absence uznávání autorit. Nemají žádné mantinely. Často mají pocit, že si mohou dovolit cokoli a nebudou za to potrestány. Tímto se dostáváme k dalšímu závažnému problému dnešní romské mládeže, tím je nadměrné požívání alkoholu a omamných látek a následná nevyhnutelná kriminalita.

Ze všech již zmíněných znaků výchovy romských dětí nám vychází pouze jediné východisko, aby se romské děti mohly začlenit mezi majoritu, je nutné vést je k zodpovědnosti za sebe sama, k plánování svého života a svých činností. Nejdůležitější změnou by mělo být přimět romské rodiče k dodržování norem a zásad majoritní společnosti. (Prokešová, 2010)

4.3 Postavení Romů ve společnosti

V současné době nemají Romové příliš pozitivní postavení v naší společnosti. Jejich averze vůči českým „gádžům“ a naopak se s postupem času stupňuje.

Za primární důvod současného postavení Romů ve společnosti je bráno výše popsané odmítání autorit romských dětí, neschopnost přijmout určité normy české společnosti a v neposledním případě již zmiňovaná dobrovolná nezaměstnanost a z ní plynoucí kriminalita. U těchto aspektů totiž vždy začíná sociální vyloučení.

Můžeme tedy říci, že Romové jsou z naší společnosti doslova sociálně vyloučeni. Sociální vyloučení je dle Prokešové (2010, s. 80) „proces, kterým jsou jednotlivci nebo celé skupiny osob zbavovány přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku.“ Proces sociálního vyloučení je konečným důsledkem chudoby, nízkých příjmů, nízkého vzdělání, špatných životních podmínek, diskriminace. Projevem sociálního vyloučení tedy bývá dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově vyloučených částech

obcí, nízká kvalifikace, špatný zdravotní stav nebo také rozpad rodiny.

4.4 Romské dítě v „bílé“ rodině

Z důvodu značného selhávání současných romských rodin, končí stále více romských dětí v náhradní rodinné péči. Tyto děti se umisťují převážně do neromských „bílých“ rodin. Tímto se romské děti ocitají mezi dvěma světy. Neromský svět jejich nové rodiny se pro ně stává jakýmsi životním základem, zároveň se však v naší společnosti setkávají s neustálým odmítáním. Je jim neustále předhazován jejich původ, ačkoliv romské děti často jejich svět vůbec neznají. Ze svých biologických rodin odcházejí většinou kolem jednoho až dvou let často brzy po narození a jejich kontakt s Romy bývá velmi omezený.

4.4.1 Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury

Identita dítěte se začíná skládat už v jeho útlém věku. Dítě poznává své blízké, svoji rodinu, místo kde vyrůstá, začíná dostávat od společnosti zpětnou vazbu na své chování, projevy a tím si svoji vlastní identitu utváří. Každé dítě se se svojí identitou vyrovnává po svém, některé svůj etnický původ rezolutně odmítají, jiné si jej uvědomují a na upozorňování bývají velmi háklivé a poslední skupina dětí dává svoji odlišnost přehnaně najevo, převážně z důvodu zvyšování pozornosti.

- **Přijetí odlišnosti** - pro přirozené zprostředkování vytváření identity romského dítěte v neromské rodině je nutné přijmout fakt, že identita romského dítěte je jiná než našich biologických dětí
- Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči by mělo být se svým původem a s faktem, že nežije s biologickými rodiči seznamováno **postupně** a co nejdříve. Postupným seznamováním dítěte s jeho původem se vyhneme nežádoucím bouřlivým reakcím v pubertě dítěte.
- Přijetím romského dítěte do náhradní rodinné péče se rodina stává rodinou smíšenou. S tímto faktem je důležité počítat a přijmout jej **přirozeně**. V dětství je důležité rozvíjet u dítěte jeho identitu, například zařazením aktivit posilujících jeho identitu do běžného života.
- **Pozitivní** formování romské identity je jedním z nejdůležitějších předpokladů pro úspěšné zvládnutí výchovy romského dítěte. Dítěti je nutno předkládat to nejlepší z romské kultury, tradice, hodnoty a v neposlední řadě také připravit děti na život

tak, aby dokázaly čelit problémům ve společnosti, aby si udržely pocit vlastní hodnoty bez ohledu na jakékoli mínění okolí.

- Jedná – li se o správný rozvoj identity romského dítěte, je nutné jednat **plánovitě**. To, co je u dětí stejného etnika automatické, je nutno u dítěte romského etnika dlouho budovat. (Vančáková, 2008)

4.4.2 Postoj náhradních rodičů k původu dítěte

První možností přijetí dítěte romského etnika do náhradní rodinné péče je tzv. **popření** jeho identity. Rodiče věří, že pokud dítě vychovají pouze podle majoritních měřítek a původ dítěte nebudou nijak řešit, dítě se pak lépe včlení do většinové společnosti. Rodiče s dětmi nemluví o jejich původu, případné otázky odbývají a tím dle jejich názoru dítě chrání. Tento postoj obvykle skrývá velké obavy.

V druhém přístupu jde o „**odstrížení**“ dítěte od jeho původu. Rodiče se tu snaží přebít genetický odkaz biologické rodiny dítěte a často také věří, že jejich výchovou uchrání dítě od problémů spojených s jeho původem. Často rodiče za takovým postojem skrývají strach z možného útěku nebo návratu dítěte do jeho původní komunity po odchodu z rodiny.

„Někdy mají rodiče tendenci nahrazovat skutečný původ dítěte jiným, který se jim zdá „vhodnější“ nebo přijatelnější. Obvykle věří, že když dítě půjde životem jako příslušník národa s vyšším společenským statusem, bude ostatními vnímáno a lépe přijímáno jako někdo zajímavý. Okolí většinou stejně ví své, a dítě se tak může stát terčem posměchu či pohrdání.“ (Vančáková, 2011, s. 23)

V případě, že se dítě začíná ptát po svém původu, kořenech, je zde uplatňován přístup **bagatelizace, zlehčení**. Dítěti je vštěpováno, že jeho původ není důležitý. Jsou mu určeny odlišné hodnoty, než je zjišťování původu, kdy se klade důraz na city v rodině. Dítě se snaží rodičům vyhovět a může docházet k neurotickým stavům, útěkům, psychickým problémům atd. V opačném případě, kdy je dítěti neustále zdůrazňován jeho původ, může docházet k jeho vyčleňování ze skupiny ostatních. U dítěte tak dochází k vnitřnímu popírání vlastní identity.

Optimálním přístupem je respekt k původu dítěte. Rodiče si uvědomují důležitost začlenění původu a minulosti dítěte do jeho identity, dokáží dítě přijímat právě takové, jaké je. Zajímají se o kulturu, z níž dítě pochází, dokáží v ní nalézt něco zajímavého i sami pro sebe. Odlišnost dítěte je vnímána spíše jako obohacení, ne jako handicap. Formou přiměřenou

věku a mentální úrovni seznamují rodiče dítě s realitou – s pozitivními i negativními aspekty jeho příslušnosti k etnické skupině. (Vančáková, 2011)

4.4.3 Nevhodné motivace k přijetí etnický odlišného dítěte

Přijmout do rodiny romské dítě je začátek opravdového dobrodružství. Často si žadatelé o náhradní rodinnou péči při vyplňování žádostí nedokážou představit, co obnáší přijetí etnický odlišného dítěte do čistě bílé rodiny. V případě rozhodnutí se pro dítě romského etnika, je nutné mít na paměti reálnou motivaci k tomuto činu.

Schoolerová ve své knize *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a prostředky pro adoptivní rodiče a pěstouny* (2002) uvádí tři chyby v motivaci přijetí romského dítěte do náhradní rodinné péče:

- První chybou v motivaci žadatelů je pocit, že není možnost, aby měli dítě bílé pleti. Velmi by si přáli dítě bílé pleti, ale odrazuje je dlouhá čekací doba nebo malý počet dětí vhodných v danou dobu k osvojení. Jedná se tedy o jakési smíření se s dítětem etnický odlišným. V ČR je tato volba etnický odlišného dítěte častá právě z důvodu snahy o zkrácení doby čekání mezi schválením zájemců o NRP a nabídnutím konkrétního dítěte k adopci.
- Druhou chybou je tzv. barvoslepost náhradních rodičů. Nevadí jim jiná barva pleti, etnicita, původ, jsou si jisti, že ke správné výchově postačí pouze láska. Jsou přesvědčení, že z romského dítěte vychovají dítě bílé, že jej „natrou na bílo“.
- Poslední a neméně podstatnou chybou v motivaci přijetí dítěte odlišného etnika je přesvědčení, že lze sjednotit svět. Náhradní rodinná péče podle nich představuje nesobecký způsob, jak řešit alespoň některý z řady společenských problémů. Takové rozhodnutí však nemá nic společného s dítětem.

4.4.4 Výchova romských dětí v bílé rodině

Ve výchově romského dítěte je nutno dbát na jeho romský původ, už od počátku by mělo vědět odkud pochází, kde jsou jeho kořeny. Největší chybou je snaha vychovat z Róma dítě bílé pleti. Na počátku se zdá, že dítě lze takto vychovat, ale dříve nebo později se v něm ozývá hlas „romské krve“, kdy může dojít k závažným konfliktům s náhradní rodinou. Ve výchově romského dítěte je důležité v něm posilovat jeho kulturu.

„Adoptivní rodiče také stojí před problémem, jak připravit dítě na kontakty s tímto, ne vždy laskavým, světem. A k jakému typu obrany je vést, pokud by se setkalo s rasismem. Jedna z nejpodstatnějších možností, která pomůže dítěti ubránit své sebevědomí, je zásadně nehledět na jeho příslušnost k danému etniku jako na handicap, nýbrž jako na danost.“
(Vančáková, 2011, s. 20)

„Mladý člověk si v určitém věku vytváří vlastní postoje pro nebo proti názorům, v nichž byl vychováván. Čím více je ve zkoumání a ve svobodné volbě omezován, tím pravděpodobněji zvolí cestu odporu a rebelantství. Otevřená, respektující komunikace bez tabuizování umožňuje dítěti snáze uznávat názory rodičů. Zprostředkování kultury jeho původu je pro dítě v mnoha směrech obohacující a zároveň zvyšuje šanci, že si dítě v průběhu vývoje vybere z každé kultury to, co je pro ně vhodné a přirozené.“
(Vančáková, 2011, s. 21)

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Výzkum

Praktická část mé diplomové práce popisuje výzkum. Ten byl prováděn v rodině se třemi romskými dětmi svěřenými do náhradní rodinné péče. Praktická část popisuje cíl výzkumu, použité metody sběru dat a je tu popsáno zpracování rozhovoru, který jsem prováděla s matkou těchto osvojených dětí. Výsledkem tohoto výzkumu je interpretace získaných údajů širokému okruhu čtenářů.

„Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.“ (Gavora, 2000, s. 11)

5.1.1 Kvalitativní výzkum

Jako formu zpracování získaných dat jsem si vybrala kvalitativní výzkum. Volila jsem tak z důvodu možnosti pracovat s malým výzkumným vzorkem. Kvalitativní výzkum zkoumá jeden nebo malé množství případů více do hloubky, metodou sběru dat bývá převážně rozhovor. Pro kvalitativní výzkum je důležité zajímat se také o pocity, prožívání, názory, postoje a hodnotové orientace, orientuje se tedy především na subjektivní svět osob. Největším rozdílem kvalitativního výzkumu od kvantitativního je velikost zkoumaného vzorku, tj. množství respondentů, dále začlenění výzkumníka do procesu, v kvalitativním výzkumu je mnohem více zainteresován.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 34) „*je podstatou kvalitativního výzkumu do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na začátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval. Jde o to do hloubky prozkoumat určitý jev a přinést o něm maximální množství informací.*“

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozeném prostředí.“ (Hendl, 2005, s. 50)

5.1.2 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je především charakterizovat specifika přijetí etnicky odlišného dítěte do náhradní rodinné péče, konkrétně do adopce. V první řadě se zaměřuji na období před přijetím dítěte do rodiny, v tomto případě se jedná především o období rozhodování. Zvláště se snažím zjistit determinanty motivace rodiny k osvojení si dítěte jiného etnika. Informuji se na zkušenosti adoptivních rodin s romskou kulturou. Ve výzkumu také zjišťuji, čím vším si prochází adoptivní rodiče před přijetím konkrétního dítěte do náhradní rodinné péče, zda je v této přípravě nějaký rozdíl v souvislosti s romskými dětmi. Dále se také pokouším zjistit úskalí výchovy romského dítěte v bílé rodině a v neposlední řadě se ve výzkumu zaměřuji na postoj širší rodiny a okolí k přijetí takového dítěte do rodiny. V tomto případě mi jde především o náznaky diskriminace.

5.1.3 Výzkumný problém

Výzkumný problém je jasně stanovené to, čemu se budeme věnovat. Na rozdíl od výzkumných otázek má vždy podobu oznamovací věty nebo slovního spojení. V mém výzkumu použiji jeden ze tří druhů výzkumných problémů, a to problém deskriptivní. Ten zjišťuje a popisuje situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. Při tomto typu výzkumného problému se obvykle používá jako výzkumná metoda škálování, rozhovor, pozorování nebo dotazník. (Gavora, 2000). Výzkumným problémem v mé práci jsem stanovila.

Specifika přijetí dítěte romského etnika do náhradní rodinné péče.

Na základě stanovení si výzkumného problému je třeba specifikovat několik výzkumných otázek:

- Jaký je rozdíl ve výchově romských dětí v náhradní rodinné péči?
- Jak dotazovaní rodiče dětí pomáhají začlenit své děti do společnosti a čelit nepříjemným reakcím okolí?
- Jakým způsobem buduje náhradní rodina v dětech jejich romskou kulturu?
- Co museli rodiče absolvovat na cestě k přijetí jejich dítěte?

Na základě stanoveného výzkumného problému a výzkumného cíle jsem rozdělila dílčí otázky, použité v rozhovoru, do několika okruhů.

1. Otázky zaměřující se na proces rozhodování se rodičů k přijetí dítěte romského etnika do rodiny, jejich motivace.

- Jaká myšlenka Vás vedla k možnosti osvojení dítěte?
- Co Vás motivovalo k osvojení dítěte romského etnika?
- Cítila jste někdy obavy z osvojení dítěte romského etnika? Proč?
- Jaký měl Váš manžel a rodina postoj k otázce osvojení romského dítěte?
- S kým jste konzultovala Vaše rozhodnutí?
- Nastala někdy situace, ve které jste pochybovala, že jste se rozhodla správně? Jaká?
- V případě, že se rozhodnete osvojit si další dítě, bude to opět dítě romského etnika?

2. Otázky týkající se procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, čekání na vhodné dítě.

- Jaký proces jste musela absolvovat při zařazením do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči a jak dlouho tento proces trval?
- Bylo nutné absolvovat k osvojení romského dítěte nějakou zvláštní přípravu?
- Setkala jste se v rámci přípravy s něčím nepříjemným nebo neobvyklým a co konkrétně to bylo?
- Jak se s odstupem času díváte na přístup pracovníků sociálně – právní ochrany dětí při zprostředkování náhradní rodinné péče?

3. Otázky zabývající se přijetím dítěte do rodiny a jeho adaptací do společnosti.

- Jaký čas jste strávila s dětmi před jejich převzetím do péče? Jak jste se s dětmi v tento čas sbližovala?
- Jaké byly důvody biologických matek vašich dětí umístit je do náhradní rodinné péče?
- Jak se Vaše děti vyrovnávají s faktem, že jsou osvojené? Jak je vnímá okolí?
- Jak se děti adaptovaly do Vaší rodiny?
- Jak se Vaše děti adaptovaly do společnosti?
- Setkala jste se v souvislosti s Vašimi dětmi s náznaky diskriminace a jak se s tímto problémem vyrovnáváte?

4. Otázky týkající se rozdílů ve výchově romských dětí.

- Objevují se u Vašich dětí některé výchovné problémy, které jsou podle Vás spjaté s jejich původem? Jaké to jsou?
- Jakým způsobem tráví Vaše děti volný čas? Vyhledávají sociální kontakt s dětmi stejného etnika?
- Jaký způsob výchovy volíte u Vašich dětí? Myslíte si, že je vychováváte jinak než byste vychovávala dítě bílé?

5. Otázky týkající se posilování romské kultury u dětí romského etnika v bílé rodině.

- Jak se Vaše děti vyrovnávají se svojí romskou identitou?
- Jakým způsobem ve svých dětech posilujete jejich romský kolorit?
- Jak vypadá Váš běžný den?

5.1.4 Charakteristika výzkumného vzorku

O děti romského etnika v náhradní rodinné péči se zajímám již nějakou dobu. S rodinou, která je zároveň mým výzkumným vzorkem jsem se seznámila náhodou při mé návštěvě Oddělení sociálně – právní ochrany dětí, pracoviště náhradní rodinné péče v Olomouci. Po delším rozhovoru mi paní Filippovová nabídla návštěvu a seznámení se s jejími dětmi. Tím vznikla dohoda zpracování tohoto výzkumu s její rodinou.

Rodina má osvojené tři romské děti. Dvě nezrušitelně, u nejmladší dcery jde prozatím o osvojení zrušitelné. Z důvodu zpracování rozhovoru jsem rodinu navštívila v místě jejího bydliště. Rozhovoru se účastnila pouze matka a děti, otec je velmi pracovně vytížen z důvodu potřeby finančních prostředků pro rodinu.

O tématickém zaměření rozhovoru jsem matku informovala již před příjezdem, vypracované výzkumné otázky jsem ale předkládala na místě. Polostrukturovaný rozhovor trval cca 3 hodiny během kterých jsem získala množství informací, které jsou následně zpracovány při kódování.

5.1.5 Výzkumná metoda

Jako hlavní výzkumnou metodu jsem při provádění výzkumu zvolila polostrukturovaný rozhovor. Díky této metodě jsem se snažila nezachytit pouze fakta, ale také postoje a názory dotazovaných. Během rozhovoru jsem se snažila položit všechny předem

připravené otázky, na které dotazovaná rodina odpovídala, je ovšem potřeba podotknout, že k zachování kontinuity rozhovoru jsem byla nucena pokládat otázky v přeházeném pořadí.

Polostrukturovaný rozhovor je nejčastější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Je to částečně řízený rozhovor, kdy jsou předem připravené dané soubory otázek, které musí odeznít, avšak jejich pořadí se může měnit. Tazatel může znění otázek pozměnit na základě znalostí respondenta, může také pokládat doplňující otázky. Při této variantě je zpracování získaných informací jednodušší než u volného rozhovoru. (*Rozhovor* (bez autorství). [online].)

5.1.6 Otevřené kódování

K vyhodnocení rozhovoru použiji otevřené kódování. Otevřené kódování představuje operaci, pomocí které jsou údaje rozebírány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text rozbit na jednotky, těm jsou přidělena jména a takto označené jednotky jsou postupně skládány. (Hendl, 2000)

„Kód je slovo nebo fráze, která nějakým způsobem vystihuje určitý typ a odlišuje jej od ostatních.“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s.212)

Na základě analýzy textu rozhovoru byly vytvořeny následující kódy.

- „Cizí“
- „Zkušenost“
- „Romská versus bílá“
- „Čekání“
- „Spolupráce“
- „Rodina“
- „Původ“
- „Okolí“
- „Náš romský svět“
- „Geny“
- „Strach“

„Cizí“

Při otázce jaká myšlenka vedla respondentku k podání žádosti o osvojení si dítěte se samozřejmě setkávám s odpovědí, že hlavním důvodem byla její neplodnost. *„Já nemůžu mít děti, jsem vychovávána v tom, že nemůžu mít děti. Takže jsem vyrůstala s vědomím, že nikdy nebudu mít vlastní dítě. V dětství jsem podstoupila vážnou operaci.“* Veškeré děti v rodině jsou tedy osvojené. Své rozhodnutí, osvojit si dítě nekonzultovala ani s nejbližší rodinou, bylo to pouze její rozhodnutí. Do manželského svazku tedy už vstupovala s vědomím, že se vdává kvůli možnosti osvojit si dítě. *„Já jsem se nikdy nechtěla vdávat, ale nebylo možné si osvojit děti, když jsme nebyli manželé, takže proto jsem se vdávala, že si chci osvojit děti, s nikým jsem se neradila.“*

Co se týče osvojení si dítěte romského etnika, respondentka uvádí, že by si nikdy jiné dítě do péče nevzala. Do žádostí o zprostředkování náhradní rodinné péče tedy uvedla, že má zájem pouze o zdravé romské dítě. *„Vždy jsem si chtěla romské dítě osvojit, nikdy mě nenapadlo, že bych si osvojila jiné dítě než romské. Také bych cítila obavu si osvojit zdravotně postižené dítě, to bych považovala za velký problém, nedokážu se postarat o dítě, které není temperamentní a má jiný režim. Mým požadavkem bylo úplně zdravé dítě. Petr měl po osvojení skřivenou páteř, což jsem považovala za menší problém a cvičila jsem s ním Vojtovu metodu, byla jsem naštvaná na kojenecký ústav, že děti nechovali. Starší dcera Michaela byla apatická s palcem v pusince.“*

Na konci našeho rozhovoru jsem se matky zeptala, zda uvažuje o osvojení dalšího dítěte. Její odhodlání k osvojení dalších dětí je neutuchající. *„Vím, že to pro někoho zní až neuvěřitelně, ale ano, mám podanou žádost o osvojení dalšího romského dítěte.“*

„Zkušenost“

Dotazovaná rodina, resp. matka má nemalé zkušenosti s romskou komunitou. *„Nikdy jsem nechodila s bílým klukem...“* Matka pracovala s Rómy již od mládí, následně se účastnila mnoha romských aktivit a vedla volnočasové aktivity pro romské menšiny. *„Dříve jsem pracovala s romskými dětmi, scházeli jsme se každý pátek a jezdili jsme na tábory a akce. Pět let jsem vedla romské centrum. Když jsem tu pracovala, tak jsme měli také integrační centrum pro Romy, teď tu nic takového není, lidi nemají energii.“* S romskými rodinami v místě jejího bydliště se do současnosti setkávají na pravidelných návštěvách.

„Romská versus bílá“

Již při prvním setkání s dotazovanou rodinou jsem byla velmi překvapena s jakým odhodláním a nasazením se matka chtěla účastnit rozhovoru. S jakým nadšením mluvila o romské menšině, jak se chovala. V průběhu rozhovoru jsem začala pociťovat, že matka více tíhne k samotným Romům, že cítí větší příslušnost k romské komunitě, než k nám, bílým „*Jsem vnitřně spjata s Rómy, nikdy jsem se nezapojila k bílým lidem. S Rómy žiju každý den, jsem „romská gadžovka“. Ani nemám kamarády mezi bílými lidmi, od 13 let žiju mezi Rómama. S bílými lidmi se nestýkáme, nezapadáme k nim.*“ Matka zastává v rodině mnoho romských znaků. Ať se jedná o postavení žen, mužů, chování k dětem, jejich výchova nebo také láska k určitým romským zvykům. „*Nejsem sice romského původu, ale některé věci mám v sobě romské – citovost, energie, romská kuchyně a láska k vaření. Zastávám názor romského rozdělení rolí v rodině - žena vaří a uklízí a stará se o nákupy, denně vařím. Vyhovuje mi hodně lidí pohromadě. Často se objímáme, to je také romským znakem*“

Na druhou stranu rodina ví, že v některých věcech jsou stále bílými lidmi, že s některými romskými znaky nesouhlasí a nedodržují je. Největším rozdílem od romské komunity spatřuje matka prostředí, ve kterém děti vyrůstají. U romských rodin jsou typická vybydlená obydlí, nedostatek materiálního zajištění, vysoká kriminalita u dětí i dospělých, návykovost na alkoholových i nealkoholových drogách a z toho plynoucí nezáměr o děti, tělesné tresty, tyranie. „*Jsem velmi odlišná od romských matek, jsem proti tělesným trestům a děti nikdy nebiju.*“

„Čekání“

V souvislosti s osvojováním dětí jsem se ve výzkumu také zaměřila na proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Do výzkumných otázek jsem zařadila několik týkajících se podávání žádosti, zařazování do seznamu žadatelů o náhradní rodinnou péči a také samotného zprostředkování. Důležité bylo zjistit jak tento proces na rodinu působil, jak se v tuto dobu cítili, co prožívali a zda museli absolvovat něco neobvyklého z důvodu rozhodnutí osvojit si dítě romského etnika.

Při popisování procesu, kterým si rodina prošla, jsem se dozvěděla mnoho zajímavých informací, jak zprostředkování vlastně funguje. Matka uvádí, že se jednalo o velmi zdlouhavý proces, kdy se u nich střídaly návštěvy na Oddělení sociálně – právní ochrany dětí, pracoviště

náhradní rodinné péče s různými pohovory, testy „*Byl to zdlouhavý proces. Nejdříve přišla sociální pracovnice z Lipníka nad Bečvou k nám domů, potom dlouho nic, byla jsem nervózní, nerada čekám, pořád jsem kontaktovala oddělení náhradní rodinné péče. Potom jsme se na pracoviště dostavili k podání žádosti a měli jsme několik pohovorů a psychologických testů – tyto testy jsme opakovali, manžel měl problémy. Přípravné kurzy se odehrávaly v Malíně a trvaly tři víkendy, potom jsme byli teprve zařazeni do evidence žadatelů.*“

V průběhu zařazování do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči prošla matka několika operacemi a několika neúspěšnými umělými oplodněními, a to z důvodu pocitu, že nebudou zařazeni do evidence žadatelů, že se jim nepodaří u testů uspět. Do evidence žadatelů byli zařazeni po dvou letech nejistoty a obav. „*Dva roky, kdy jsem byla úplně na dně a čekala jsem co se bude dít.*“ V případě osvojení si druhého dítěte již byla rodina v evidenci žadatelů, nešlo tedy již o tak dlouhý proces. „*Od podání žádosti to trvalo asi dva roky, po zařazení do evidence žadatelů už to trvalo chvíli, asi dva měsíce a dostali jsme nejstaršího Petra, rok poté Michaelu a poté Marianu*“ I přesto matka uvádí, že ani v tu dobu to pro ně nebylo jednoduché. „*Mně to celé bylo tak protivné, například ty psychologické testy. Když jsme žádali o třetí dítě, tak ty dvě museli projít psychologickými testy, to mi bylo nepříjemné, to jsem nevěděla, co je čeká. A říkala jsem si, jestli se při normálním otěhotnění také někdo někoho ptá? Ale myslím, že to naší rodině pomohlo.*“

Matka uvádí, že v případě osvojení si dítěte romského etnika není třeba projít ničím neobvyklým. Je to stejné jako u zprostředkování náhradní rodinné péče s dítětem bílým. Zkracuje se pouze čas čekání na dítě, a to z důvodu mnohem menšího množství žadatelů o zprostředkování osvojení si dítěte romského etnika. „*Vše je stejné jako u normálního dítěte, v mé žádosti bylo pouze to, že chci zdravé dítě romské národnosti, to byla moje priorita.*“

„Spolupráce“

Rodiny, které se rozhodnou přijmout dítě do náhradní rodinné péče jsou od počátku svého rozhodnutí odkázány na pomoc sociálních pracovníků a spolupracujících úřadů. Z rozhovoru vyplynulo, že rodina má negativní zkušenost s některými sociálními pracovníky. „*...byla jsem šokována sociální pracovníci tady na úřadě, není vůbec na naší straně, pořád v něčem hledá problémy a nezabývá se dle mého podstatnými věcmi. Když jsme*

si jeli pro naši nejmladší Marianu, tak jsme všechno uklidili a nachystali – paní napsala do posudku, že tu byl nepořádek, neviděla to, že je vše nachystané, ale to, že tu byl nepořádek, pár drobků po snídani. Vše jsem vysvětlila, paní sociální pracovnice nemá děti a nemá porozumění.“

Dokonce se u některých spolupracujících orgánů setkali s nedůvěrou v dostatečně kvalitní výchovu. V případě dotazované rodiny se matka musela při žádání o osvojení třetího dítěte odvolávat na Ministerstvo práce a sociálních věcí a žádat o osvojení dítěte tam. *„Michaelu jsem dostala jako malinkou, ve třech měsících. Hned potom jsem si zažádala o třetí dítě, všichni už byli skeptičtí, nevěřili mi. Nakonec jsem volala až na ministerstvo, kde jsem vše objasnila. Sociální pracovnice si nebyly jisté, že se budu třetímu věnovat. Několikrát tu byla sociální pracovnice a viděla, jak je Michaela dynamická a Petr „mamánek“, tvrdila, že třetí dítě by trpělo a nezvládala bych to, ale to jsem nechtěla připustit, nebyla to pravda, poslala jsem fotografie z různých aktivit, byli jsme na mnoha místech na výletech a vše jsme vždy zvládli.“*

Matka prisuzuje přístup sociálních pracovníků a úřadů tomu, že jsou rodinou pro ně odlišnou, nepochopitelnou. *„Myslím si, že měli lidé problém v tom, že jsme byli v olomouckém kraji jediní, kdo si chtěli osvojit tolik romských dětí, nezapadali jsme do nějakého kontextu. Chci si osvojit další romské dítě, mám z toho velké problémy, ale mám na to právo a klidně se opět odvolám na ministerstvo.“*

„Rodina“

V dotazované rodině se setkáváme s poněkud zdráhavým postojem rodiny, který vychází převážně z nedůvěry ve schopnosti matky přijatelně vychovat takové dítě a z faktu, že vůči romské menšině má český národ značnou averzi. *„Skoro všichni měli zdráhavý postoj, nadšení jsem měla pouze já, ale potom co jsem si je osvojila, tak si je oblíbili. Větší problém měl můj otec a manželova rodina. Ta je odtazita dodnes.“* Touha osvojit si romské dítě byla ale tak veliká, že se nakonec rodina vyrovnala i se ztrátou většiny přátel a širší rodiny. *„Většinu přátel i rodiny jsem ztratila kvůli tomu, že jsem si děti adoptovala, ale stojím si za svým rozhodnutím. I většinu rodiny jsem ztratila, hodně to skřípe převážně v široké rodině, snaží se, ale otevřeně to neřeknou, pouze za zády.“*

Matka uvádí, že z celé rodiny ji nejvíce podporují její rodiče. S celou rodinou bydlí v domově svých rodičů, ti děti přijali jako vlastní, neberou je jako osvojené „*Moji rodiče jsou v tomto na mé straně. Hodně mi pomáhají. Berou děti jako že jsou jejich, ne že jsou osvojené, i když je nějaký problém, genetika se prosazuje, tak to nevadí, berou je jako moje.*“

S tím také souvisí fakt, že v této rodině žijí děti s vědomím, že mají dvě matky, tedy s tím vědomím, že jsou osvojené. „*Dětem jsem to musela říct, takže vyrůstají s tím pocitem, že mají dvě matky. Kolem nás je bohužel tolik zlých lidí, kteří by to dětem někdy zle vmetli do očí. Ale já jsem jim nikdy nedávala najevo, že jsou osvojené, jsou prostě moje.*“ Matka také dětem ihned po přijetí do rodiny oznámila pravdu o jejich původu, v utváření jejich identity je to velice důležitá informace, dříve nebo později budou vnímat odlišnost v barvě pleti a jiném. „*Děti vůbec neřeší že jsem my bílí a oni Romové, vůbec tohle neřešíme, máme v rodině jasno. Já jsem pro ně také Romka, a proto děti také k tomu vedu.*“

„Původ“

Dotazovaná matka uvádí, že o minulost svých dětí se podrobněji nezajímala, všechny tři děti přebírala z kojeneckých ústavů ve třech měsících, dostalo se jim tedy pouze informací o biologických matkách a byla jim předložena anamnéza každého z dětí. U všech třech dětí došlo k odložení do kojeneckého ústavu ihned po porodu z důvodu nezájmu biologické matky. U nejmladší dcery se jednalo o poněkud složitější případ osvojení, ta je dosud osvojena zrušitelně. „*Matka nejmladší Mariany je 11 let v Anglii, přijela sem jenom porodit a zase odjela, měli jsme strach že budeme mít mezinárodní adopci, ale naštěstí neměla vyřízené anglické občanství, takže to dopadlo dobře.*“

U ostatních dvou dětí se jednalo o adopci ihned po vypršení lhůty, kdy biologičtí rodiče projeví nezáměr o dítě a následně se dítěte zřeknou. „*Všechny tři biologické matky mých dětí po dvou měsících podepsaly, že se jich zřikají. Ted' už nemají právo se s dětmi vidět, či je třeba navštívit. Po soudě jsou rodiče vymazáni z rodného listu, jsme tam napsáni my, v matrice jsou vymazáni starí rodiče a na jejich místech jsme my.*“

„Okolí“

Rodina uvádí značnou negativní zkušenost s přístupem okolí k jejich romským dětem. Neustále se setkávají s diskriminací, šikanou, averzí. Rodina tuto averzi vůči dětem přikládá tomu, že žijí na malém městě, kde je bohužel romská komunita značně sociálně vyloučená. Rodiny tam žijí v sociálně vyloučených lokalitách na periferii a páchají značnou trestnou činnost. *„Neustále musím své děti někde bránit. Stále máme problémy v obchodě, ve škole, mezi lidma v supermarketu, na pískovišti, na hřišti atd. Musím to řešit každý den, ale nejvíce to zasahuje děti, musí se s tím vyrovnat. Například v second handu jsem sháněla dětem bundu a paní na mě vykřikla, že jsou děti černé jak boty, a že nejsou moje. Od mala trpí diskriminací, Michaela krásně zpívá, seděla ve vozíku a zpívala a paní ji osočila ať jde ta „černá huba“ pryč. V Lipníku je velká rasová diskriminace, setkávám se s tím každý den.“*

S nejčastější a nejsilnější diskriminací se rodina setkala v matřské školce, kam děti dříve chodily. *„Syn byl diskriminován už ve školce, šikanovali ho a já jsem nemohla dopustit aby se to dělo, nikdo mi nepomohl jen se koukali na to, jak mé dítě trpí.“* Matka uvádí, že děti musely z důvodu chování změnit školku i školu, nyní navštěvují instituce pro Romy. *„Děti navštěvovali normální školku, kde neměli problémy s prospěchem ale s chováním, převážně Michaela. Romskou přípravku jsem si musela vybojovat, to byli všichni proti mně, i manžel, paní učitelka je romská.“*

„Náš romský svět“

Co se týče budování romské kultury v dotazované rodině, je až překvapivé, jak silný je vztah dětí i rodičů k romské kultuře. Matka v dětech podporuje příslušnost k romskému etniku, buduje v nich romskou identitu. Sama cítí určitou příslušnost k romskému etniku. *„Učím své děti, aby byly hrdé na to, že jsou romskými dětmi.“*

Rodina se snaží dětem poskytnout mnoho informací z romské kultury, z romského života. Matka se s dětmi snaží mluvit rómsky. *„Od mala posilujeme jejich romskou kulturu. Snažím se s dětmi mluvit rómsky, umím a posiluji jejich jazyk. Nepovykládám si, ale rozumím.“* Rodina je také stejně jako většina romských rodin věřící. *„Naše rodina je věřící, k víře děti vedu, modlíme se, ale nechodíme do kostela, máme jiné náboženství, takové indiánské.“*

Jak je známo, Romové jsou velmi talentovaní v hudbě a tanci. Mají rytmus v krvi. Stejně tak zkoumaná rodina rozvíjí v dětech nadání, které s sebou jejich příslušnost přináší. *„Hodně tancujeme na romské písně, zpíváme, uvolňujeme tak přešl energie u dětí. Michaela krásně zpívá.“*

V souvislosti se socializací dětí do společnosti se zde setkáváme se zvláštním zjištěním. Matka v dětech posiluje příslušnost pouze k romskému etniku. Většinou společnost rodina nevyhledává. Rodiče se stýkají pouze s romskými přáteli a totéž je u dětí. *„Děti nemají se socializací v romské komunitě žádný problém, mají problém se krotit s emocemi, chodíme do knihovny, mám tam kamarádky a hned se s nimi objímají. S bílými lidmi se nijak nestýkáme, nezapadáme k nim. Děti jsou typickými Rómy, vůbec mezi bílé děti nezapadají. Všechny kamarády máme romské kultury, nebudou si nikdy rozumět s bílými lidmi, takže se začleňujeme mezi ty „dobré Rómy.“*

„Geny“

V souvislosti s romskou odlišností je nutno podotknout, že nejsilnější rozdíly pocítuje rodina ve výchově dětí. Dotazovaná matka je si plně vědoma, že je výchova romského dítěte značně obtížnější a krok vedle může znamenat vážný problém. Největším problémem ve výchově je spatřován dříve vyzdvihovaný temperament romských dětí. Není možné je udržet delší dobu u jedné činnosti, mají problémy s dokončením zadané práce, jsou netrpělivé, roztěkané. *„Děti jsou velmi temperamentní a mají problémy s kázní. Kdo je málo přísný, tak ihned skončí, většina lidí z mé rodiny je ani nemůže hlídat. Hodně musím trvat na tom, aby dokončili práci co začnou, nemají výdrž a trpělivost, jsou hodně hluční, křičí. Jednoduše, jsou to prostě romské děti. Ve většinové školce jsme měli problémy s Michaelou, tj. starší dcera, ta se hned ožene, když jí někdo něco říká, ta je typická romka. Je s ní také problém v tom, že má velmi problémové rodiče a má v sobě zakořeněnou agresivitu. Na druhou stranu vím, že zvládne překonávat překážky jako romská žena.“*

Hlavní cestu k úspěšné výchově spatřuje dotazovaná matka v zajištění co nejvíce volnočasových aktivit, ve snaze děti neustále zaměstnávat, dát jim řád. *„Musím jim zajistit co nejvíce volnočasových aktivit a zájmů, aby měly vyplněný volný čas. Je nutné, aby měly řád a režim, to vidím v romské výchově jako zásadní problém.“*

Jako další výchovný problém uvádí dotazovaná matka lhaní u dětí. To je dalším negativním znakem romské komunity. *„Největší problém mám u dětí se lhaním. Bohužel to mají intenzivně v povaze.“*

I přes značnou příslušnost k romské komunitě spatřujeme ve výchově matky mnoho věcí souvisejících s výchovou bílého dítěte. Jedná se především o absenci tělesných trestů, které jsou u romské populace hlavním trestem. V této rodině je hlavním trestem nezájem matky a zákaz právě probíhající aktivity. Výchova je přísná a důsledná. *„Jsem na ně velmi přísná, ono to ani jinak nejde. Je potřeba být na děti přísný, nic nedovolit. Žádné sliby ani pláče, totální důslednost. Odmítám tělesné tresty a zásadně děti nebiju – děti uložím do postele, kdy nesmí dělat žádnou jim příjemnou aktivitu, a to je ten největší trest.“*

„Strach“

I když působila dotazovaná matka v průběhu rozhovoru velmi jistě, přiznala se v jeho závěru k nemalým obavám, co se s dětmi stane v budoucnosti. I když se je snaží vychovávat, jak nejlépe dokáže, je si vědoma jejich příslušnosti k romskému etniku a uvědomuje si rizika výchovy těchto dětí. Geny se často ovlivnit nedají. *„I přes veškerou moji snahu ale nevím, jak to všechno dopadne. Bojím se, že v pubertě budou problémy. Hodně se dětem věnuju. Musím je neustále ujišťovat, že jsem jejich matka a že je miluji... Hlavně děti hájím před lidmi a snažím se, aby to věděli, že se na mě mohou spolehnout.“*

5.1.7 Závěrečné shrnutí výzkumu

Cílem výzkumné části mé diplomové práce bylo poodhalit specifika přijetí romského dítěte do náhradní rodinné péče. Prvním cílem bylo zjistit motivaci bílých rodin přijmout takové dítě do náhradní rodinné péče a poté se zaměřit na odlišnosti v jeho výchově a problémy v adaptaci do společnosti.

Výzkum byl prováděn metodou polostrukturovaného rozhovoru, a to z důvodu malého množství respondentů, jedna rodina, a z důvodu hloubkového zkoumání stanoveného problému. V úvodu byl stanoven výzkumný problém, na jehož základě sestaveny výzkumné otázky. Otázky kladené v rozhovoru byly uspořádány do několika kategorií a metodou otevřeného kódování byl rozhovor zpracován a následně vyhodnocen.

Z rozhovoru tedy vyplynulo mnoho zajímavých skutečností, týkajících se převážně procesu zprostředkování náhradní rodinné péče u dotazované rodiny a potom také při přijetí dítěte do rodiny a začlenění do společnosti.

Hned v úvodu se vyskytla dle mého názoru zajímavá informace, a to v kategorii otázek zaměřujících se na proces rozhodování se rodičů k přijetí dítěte romského etnika do rodiny a motivace rodičů k tomuto rozhodnutí. Matka uvádí, že se jednalo pouze o její rozhodnutí, myšlenku tedy nekonzultovala ani s nejbližší rodinou, což je v těchto chvílích poměrně důležitým krokem. Ačkoliv je matka vdaná a děti vychovávají s manželem společně, při rozhovoru se vyjadřovala, jako by děti byly pouze její, jako by je vychovávala pouze ona. V několika odpovědích zmiňovala v rodině pouze sebe, nikoliv manžela. Uvádí, že se nikdy nechtěla vdávat, že to ale k osvojení dětí byla nutnost.

Co se týče motivace k přijetí romského dítěte do rodiny, nacházíme tu další odlišnost od běžné rodiny, a to v odhodlání přijmout pouze dítě odlišného etnika. Matka uvádí, že by do rodiny nikdy nepřijala jiné dítě než romské. Z jejího postoje tedy cítím značnou příslušnost k romskému národu. Již před osvojením si dítěte romského etnika pracovala v romském integračním centru, pořádala romské tábory, vedla romské aktivity v místě bydliště rodiny. Matka uvádí, že se její rodina nestýká s bílými lidmi, že se navštěvují pouze s Rómy. Stejně tak děti nevyhledávají sociální kontakt s dětmi bílými, ale pouze s dětmi romského etnika.

Kategorie otázek, zaměřujících se na zprostředkování náhradní rodinné péče u dětí romského etnika, přináší taktéž několik důležitých informací. Co se týče samotného procesu, nejedná se o nic zvláštního, průběh je stejný jako u bílého dítěte. Rodiče prochází stejným procesem, který trvá stejně dlouhou dobu. Rozdíl je až v samotném čekání na dítě, tam je samozřejmě doba čekání na vhodné dítě kratší. V souvislosti se zprostředkováním náhradní rodinné péče u této rodiny vzešla z výzkumu nepříjemná skutečnost týkající se sociálních pracovníků na úřadech. Ty by měly rodinu provázet od první chvíle podání žádosti, až po chvíli, kdy je rodině vybráno vhodné dítě. V případě dotazované rodiny se ale setkáváme s negativním přístupem některých pracovníků, konkrétně s vysokou nedůvěrou ve schopnosti matky vychovat takové dítě. Rodina toto chování pracovníků přisuzuje své určité odlišnosti, že nezapadají do kontextu tradiční rodiny.

Velká část výzkumných otázek spadá do kategorie otázek zabývajících se přijetím dítěte do rodiny a jeho adaptací do společnosti. V odpovědích na ně jsem vytyčila hned

několik informací, které stojí za zmínku. V první řadě je to postoj širší rodiny k faktu osvojení romského dítěte. Matka uvádí, že s jejím rozhodnutím souhlasili pouze její rodiče, i když otec je odtažitý do současné doby. Ti také přijali děti za svoje, nejsou pro ně dětmi osvojenými. Zde také stojí za zmínku, že děti jsou matkou vychovávány v tom duchu, že mají matky dvě, od raného věku tedy ví, že jsou osvojené. Manželova i celá širší rodina se s tímto faktem nikdy nesmířila a děti tedy nikdy nepoznaly své prarodiče. V případě socializace dětí do společnosti se bohužel jedná o obdobnou, ne – li horší situaci. Děti jsou neustále slovně napadány, podle matky jde o přímou diskriminaci. Děti musely změnit vzdělávací instituce kvůli šikaně, které bylo ze strany učitelů jen nečinně přihlíženo. Teď navštěvují romské vzdělávací instituce.

Pro dítě romského etnika je dříve či později důležité budovat jeho romskou identitu a ukázat mu alespoň část jeho kultury. Dotazovaná rodina v odpovědích na otázky zaměřující se na posilování romské kultury u dětí romského etnika v bílé rodině popisuje, jak by mělo správné budování identity vypadat. V rozhovoru se matka zmiňuje, že se snaží s dětmi mluvit rómsky, tancuje s nimi na romské písně, čte romské pohádky. Rodina je stejně jako mnoho Romů věřící, nejedná se však o naši víru, ale o jakousi víru cikánskou, indiánskou.

Jak také vyplývá z rozhovoru, vazby rodiny k romskému etniku jsou opravdu velké, rodina uznává mnoho romských zvyků, které jsou typické pro tradiční romskou rodinu. Jedná se například o typické rozdělení rolí, lásku k vaření, vyhledávání velkých skupin lidí. Na druhou stranu matka poznamenává, že se všemi romskými věcmi zásadně nesouhlasí, v tomto případě jde především o katastrofální stav romských obydlí, vysokou kriminalitu romského obyvatelstva a v neposlední řadě tělesné tresty v romských rodinách.

I přes veškerou snahu matky vychovat děti jak nejlépe dokáže, se v nich ukazují romské geny. Odpovědi na otázky, zaměřující se na rozdíly ve výchově romských dětí v náhradní rodinné péči, se čtenáři snaží alespoň přiblížit, jak taková výchova vypadá, s jakými romskými geny je třeba počítat, co může náhradní rodiče překvapit co vše je potřeba do výchovy zahrnout. Rodina podílející se na výzkumu se snaží mnoha aktivitami vybit u dětí nadbytečnou energii, neustále děti zaměstnávat zajímavými činnostmi. Romské děti jsou většinou velmi aktivní, temperamentní, hyperaktivní, nezvládající udržet pozornost. Matka tedy uvádí, že je nutné volit přísnou a důslednou výchovu, nikoliv však tělesné tresty.

Z celého rozhovoru a setkání s rodinou cítím bezmeznou lásku a odhodlání matky vychovat z dětí co nejlepší členy společnosti, které by mohla považovat za sobě rovné partnery. I přes její velkou ctižádostivost a odhodlání přiznává svoje nemalé obavy, nejistotu, jaké děti opravdu v dospělosti budou? Zda v nich její bezmezná láska zanechá dobrého Róma, nebo zda se ozve negativní stránka jejich původu.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem zkoumala problematiku dítěte romského etnika v náhradní rodinné péči. Otázka romského etnika je v naší společnosti velmi aktuálním tématem. U velké části majoritní společnosti se setkáváme s negativním postojem, ba dokonce averzí k romské menšině. Touto averzí naší majority často trpí právě děti, které jsou přijímány do náhradní rodinné péče k bílým lidem. V mé práci jsem se snažila zjistit, jak se s touto averzí a nejenom s ní vyrovnává dotazovaná rodina.

Teoretickou část práce jsem rozdělila na několik kapitol, ve kterých jsem se snažila objasnit veškerá důležitá témata související se zaměřením práce. V první kapitole objasňuji základní pojmy, které souvisí s tématem práce, definuji zde pojmy jako je dítě, náhradní rodinná péče, žadatel o zprostředkování náhradní rodinné péče, etnikum, romské dítě. Druhá kapitola se zaměřuje na popis systému náhradní rodinné péče v České republice, jsou zde podrobně rozebírány formy náhradní rodinné péče jako je osvojení, pěstounská péče, poručenství, hostitelská péče a další. V další kapitole jsem se snažila objasnit celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, kapitola začíná popisem podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů, dále zde zmiňuji proces přípravy žadatelů, následné zařazení do evidence a kapitolu zakončuji popisem svěřování vhodného dítěte do vhodné rodiny. Co se týče romských dětí v bílé rodině, je nutno podotknout, že nejdůležitější je v tomto případě motivace náhradních rodičů k osvojení si právě dítěte jiného etnika. V souvislosti s tímto rozhodnutím musí mít rodina na paměti právě zmiňovanou averzi vůči romské menšině v naší společnosti. Poslední a pro moji práci nejbohatší kapitola obsahuje témata související s romskou kulturou, mentalitou a v neposlední řadě se zaměřuje na výchovu romského dítěte v bílé rodině.

Kvalitativním výzkumem, metodou polostrukturovaného rozhovoru, jsem se snažila zjistit determinanty motivace žadatelů k přijetí dítěte jiného etnika do náhradní rodinné péče, rozdíly ve výchově takového dítěte a negativní zkušenosti rodiny se začleněním dítěte do společnosti. Z výzkumu vyplynulo několik zajímavých informací, které jsou popsány v závěrečném shrnutí výzkumu. Výzkumný vzorek v mé práci tvořila rodina mající v náhradní rodinné péči, v osvojení, tři romské děti. V budoucnosti bych se chtěla i nadále zabývat touto problematikou a pomocí rozhovorů s dalšími rodinami zjistit obecnější pohled

na svět.

Dle mého názoru byly cíle práce splněny. Doufám, že moje diplomová práce bude přínosem pro širokou veřejnost a bude sloužit k přiblížení dané problematiky přijatelným způsobem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- **č.** - číslo
- **sb.** - sbírka
- **s.** - strana
- **kol.** - kolektiv
- **atd.** - a tak dále
- **např.** - například
- **tzv.** - takzvaný

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4

BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8

BUBLEOVÁ, Věduna a BENEŠOVÁ Lucie. *Adopce.com: průvodce náhradní rodinnou péčí: projekt náhradní rodinné péče*. [Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2006]. 15 s.

BUBLEOVÁ, Věduna, a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. Praha : Středisko náhradní rodinné péče, 2011 [cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_info_o_nrp.pdf>.

GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 144 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1788-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

HOFROVÁ, Veronika a ROTREKLOVÁ, Eva. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů*. Brno: Triada – poradenské centrum, o.s., 2009. 38 s. ISBN 978-80-254-4588-4

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. 206 s. ISBN 80-7178-535-0.

KOVAŘÍK, Jiří, PAZLAROVÁ, Hana a BUBLEOVÁ, Věduna. *Systémy přípravy pěstounů a osvojitelů: srovnávací studie s příklady vybraných typů*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 1999. 112, v s. ISBN 80-238-5311-2.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, ed. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-19-9.

NECKÁŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to*. 1. vyd. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009. 40 s. Radnice; č. 3. ISBN 978-80-904264-4-3.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007. 471 s. ISBN 978-80-86131-72-6.

PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*. Ostrava, 2010. 101 s. ISBN 978 – 80 – 7329 – 249 - 2

PROVAZNÍKOVÁ, Hana. *Náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2002. 7 s. Růžová linka. ISBN 80-238-9451-X.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8

RADVANOVÁ, Senta a KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha, 1980

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a prostředky pro adoptivní rodiče a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002, 217 s. ISBN 80-725-5066-7.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. 142 s. ISBN 80-86552-62-4.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2011. 40 s. ISBN 978-80-87455-05-0

VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.

VÝROST J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6

LEGISLATIVA

Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče

Zákon č. 359 / 1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117 / 1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104 / 1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273 / 2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

INTERNETOVÉ ZDROJE

Pěstounská péče na přechodnou dobu. (bez autorství). [online]. [cit. 23. 5. 2012].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>.

Rozhovor (bez autorství). [online]. [cit. 12. 6. 2012]. Dostupné z: <<http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Rozhovor#Literatura>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s paní Filippovovou

ROZHOVOR

1. Otázky zaměřující se na proces rozhodování se rodičů k přijetí dítěte romského etnika do rodiny, jejich motivace.

- **Jaká myšlenka Vás vedla k možnosti osvojení dítěte?**

„Já nemůžu mít děti, byla jsem vychovávána v tom, že nemůžu mít děti. Takže jsem vyrůstala s vědomím, že nikdy nebudu mít vlastní dítě. V dětství jsem podstoupila vážnou operaci.“

- **Co Vás motivovalo k osvojení dítěte romského etnika?**

„Vždy jsem si chtěla romské dítě osvojit, nikdy mě nenapadlo, že bych si osvojila jiné dítě než romské. Nikdy jsem nechodila s bílým klukem, jsem vnitřně spjata s Rómy, nikdy jsem se nezapojila k bílým lidem. S rómy žiju každý den, jsem „romská gadžovka.“ Mám hodně věcí ve výchově romských, kladu důraz na lásku a vzdělání. Nejsem sice romského původu, ale některé věci mám v sobě romské – citovost, energie, romská kuchyně a láska k vaření. Zastávám názor romského rozdělení rolí v rodině - žena vaří a uklízí a stará se o nákupy, denně vařím. Vyhovuje mi hodně lidí pohromadě. Protože bydlíme v domě rodičů, musím je respektovat, nepořádáme tedy velké oslavy přímo u nás doma, ale účastním se všech romských aktivit v Lipníku. Dříve jsem pracovala s romskými dětmi, scházeli jsme se každý pátek a jezdili jsme na tábory a akce. Pět let jsem vedla romské centrum. Než jsem si osvojila děti tak jsem dělala v přírodních vědách s manželem, který je profesionální botanik.“

- **Cítila jste někdy obavy z osvojení dítěte romského etnika? Proč?**

„Nikdy v životě, nedokážu si představit, že bych měla bílé dítě. Také bych cítila obavu si osvojit zdravotně postižené dítě, to bych považovala za velký problém, nedokážu se postarat o dítě, které není temperamentní a má jiný režim. Mým požadavkem bylo úplně zdravé dítě. Petr měl po osvojení skřivenou páteř, což jsem považovala za menší problém a cvičila jsem s ním Vojtovu metodu, byla jsem naštvaná na kojenecký ústav, že děti nechovali. Starší dcera Michaela byla apatická s palcem v pusince.“

- **Jaký měl Váš manžel a rodina postoj k otázce osvojení romského dítěte?**

„No, skoro všichni měli zdráhavý postoj, nadšení jsem měla pouze já, ale potom co

jsem si je osvojila, tak si je oblíbili. Větší problém měl můj otec a manželova rodina. Ta je odtazita dodnes.“

- **S kým jste konzultovala Vaše rozhodnutí?**

„S nikým, bylo to moje rozhodnutí. Já jsem se nikdy nechtěla vdávat, ale nebylo možné si osvojit děti, když jsme nebyli manželé, takže proto jsem se vdávala, že si chci osvojit děti, s nikým jsem se neradila.“

- **Nastala někdy situace, ve které jste pochybovala, že jste se rozhodla správně? Jaká?**

„Ne, nikdy taková situace nenastala. Děti mě hodně zlobí, ale to není důvod pochybovat o mém rozhodnutí. Jen jednou jsem si nevěděla rady s Míšou, ve školce rozbila v záchvatu vzteku umyvadlo, viděla jsem doslova červeně a nevěděla jsem co mám dělat. V ten den spala jednu noc u mé kamarádky, a to velmi pomohlo, byla úplně uzemněná, bála se, že už ji nechci. Já ji velmi miluju, ale musím velmi přemýšlet u její výchovy.“

- **V případě, že se rozhodnete osvojit si další dítě, bude to opět dítě romského etnika?**

„Vím, že to pro někoho zní až neuvěřitelně, ale ano, mám podanou žádost o osvojení dalšího romského dítěte. Vím, že jsou úřady proti mně, ale odvolám se i na ministerstvo, bude li to třeba. Myslím, že mám na to právo.“

2. Otázky týkající se procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, čekání na vhodné dítě.

- **Jaký proces jste musela absolvovat pře zařazením do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči a jak dlouho tento proces trval?**

„To byl zdlouhavý proces. Nejříve přišla sociální pracovnice z Lipníka nad Bečvou k nám domů, potom dlouho nic, byla jsem nervózní, nerada čekám, pořád jsem kontaktovala oddělení náhradní rodinné péče. Potom jsme se na pracoviště dostavili k podání žádosti a měli jsme několik pohovorů a psychologických testů – tyto testy jsme opakovali, manžel měl problémy. Přípravné kurzy se odehrávaly v Malíně a trvaly tři víkendy, potom jsme byli teprve zařazeni do evidence žadatelů. V průběhu této doby jsem byla na 6 operacích a na umělém oplodnění. Tohle vše trvalo 2 roky, dostali jsem Petra. Poté jsem si zažádala o druhé a hned jsme dostali Michaelu, Petrovi bylo v té době 14 měsíců. Michaelu jsem dostala jako malinkou, ve třech měsících. Hned potom jsem si

zažádala o třetí dítě, všichni už byli skeptičtí, nevěřili mi. Nakonec jsem volala až na ministerstvo, kde jsem vše objasnila. Sociální pracovníce si nebyly jisté, že se budu třetímu věnovat. Několikrát tu byla sociální pracovníce a viděla, jak je Michaela dynamická a Petr „mamánek“, tvrdila, že třetí dítě by trpělo a nezvládala bych to, ale to jsem nechtěla připustit, nebyla to pravda, poslala jsem fotografie z různých aktivit, byli jsme na mnoha místech na výletech a vše jsme vždy zvládli. Chtěla jsem jít i na vědeckou stáž do Amsterdamu, pouze zapomněli na vědecké dokumenty pro nejmladší, neposlali je, takže jsme neodcestovali. Až byli dětem 3 a 4 roky tak jsme dostali Marianu, ta má teď rok a půl. Dělam teď ještě doktorát na fakultě. Trvalo to dva roky, kdy jsem byla úplně na dně a čekala jsem co se bude dít.“

- **Bylo nutné absolvovat k osvojení romského dítěte nějakou zvláštní přípravu?**

„Vše je stejné jako u normálního dítěte, v mé žádosti bylo pouze to, že chci zdravé dítě romské národnosti, to byla moje priorita.“

- **Setkala jste se v rámci přípravy s něčím nepříjemným nebo neobvyklým a co konkrétně to bylo?**

„Mně to celé bylo tak protivné, například ty psychologické testy. Když jsme žádali o třetí dítě, tak ty dvě museli projít psychologickými testy, to mě bylo nepříjemné, to jsem nevěděla, co je čeká. A říkala jsem si, jestli se při normálním otěhotnění také někdo někoho ptá? Ale myslím, že to naší rodině pomohlo. Myslím si, že měli lidé problém v tom, že jsme byli v olomouckém kraji jediní, kdo si chtěli osvojit tolik romských dětí, nezapadali jsme do nějakého kontextu. Chci si osvojit další romské dítě, mám z toho velké problémy, ale mám na to právo a klidně se opět odvolám na ministerstvo.“

- **Jak se s odstupem času díváte na přístup pracovníků sociálně – právní ochrany dětí při zprostředkování náhradní rodinné péče?**

„Já nemůžu vcelku proti nim nic říct, ale byla jsem šokována sociální pracovnící tady na úřadě, není vůbec na naší straně, pořád v něčem hledá problémy a nezabývá se dle mého podstatnými věcmi. Když jsme si jeli pro naši nejmladší Marianu, tak jsme všechno uklidili a nachystali – paní napsala do posudku, že tu byl nepořádek, neviděla to, že je vše nachystané, ale to, že tu byl nepořádek, pár drobků po snídani. Vše jsem vysvětlila, paní sociální pracovníce nemá děti a nemá porozumění.“

3. Otázky zabývající se přijetím dítěte do rodiny a jeho adaptací do společnosti.

- **Jaký čas jste strávila s dětmi před jejich převzetím do péče? Jak jste se s dětmi v tento čas sblížovala?**

„Za Petrem jsme asi dvakrát byli, za Michaelou jsme byli jednou – byla až v Kyjově, to bylo pro nás dosti daleko. A s Mariankou jsme byli v kojeneckém ústavu v Kladně ubytováni čtyři dny a během toho pracovníci vše připravili, hned jsme si ji odvezli. Marianku jsme dostali ve čtyřech měsících, Petra a Michaelu ve třech měsících. S žádným z dětí jsem neměla problém se sblížit, těšila jsem se na ně velice, nemohla jsem se dočkat a těšila jsem se, že nás zase bude víc.“

- **Jaké byly důvody biologických matek vašich dětí umístit je do náhradní rodinné péče?**

„O biologických rodičích dětí vím hodoně informací. Většinu jsem se dozvěděla z anamnéz dětí, sama jsem po informacích nepátrala. Matka nejmladší Mariany je 11 let v Anglii, přijela sem jenom porodit a zase odjela, měli jsme strach že budeme mít mezinárodní adopci, ale naštěstí neměla vyřízené anglické občanství, takže to dopadlo dobře. Měla třetí dítě a nechtěla ho. Matka Petra měla dvě děti a nechtěla třetí, dala ho k adopci, ihned po narození zůstalo v kojeneckém ústavu. S adopcí nebyly žádné problémy. Matka Michaely, tj. nejstarší dcera, čekala páté dítě, starší děti měla v dětském domově, nechtěla další dítě. Otec Michaely byl zavřený a ona mu v té době byla nevěrná, a proto dítě nechtěla. Rodiče jsou velmi špatní, oba jsou teď ve vězení, otec za nájemnou vraždu – velmi problémová rodina. Všechny biologické matky mých dětí po dvou měsících podepsali, že se jich zřikají. Ted' už nemají právo se s dětmi vidět, či je třeba navštívit. Po soudě jsou rodiče vymazáni z rodného listu, jsme tam napsáni my, v matrice jsou vymazáni starší rodiče a na jejich místech jsme my. U zrušitelného osvojení je jediný problém, že křestní jméno má dítě pořád to, které dostalo od biologické matky, má to na křestním listě, takže Mariana je jako jediná pořád Diana. U nezrušitelného osvojení se i mění jméno na rodném a křestním listě.“

- **Jak se Vaše děti vyrovnávají s faktem, že jsou osvojené? Jak je vnímá okolí?**

„Dětem jsem to musela říct, takže vyrůstají s tím pocitem, že mají dvě matky. Kolem nás je bohužel tolik zlých lidí, kteří by to dětem někdy zle vmetli do očí. Ale já jsem jim nikdy nedávala najevo, že jsou osvojené, jsou prostě moje. Moji rodiče jsou v tomto na mé straně. Hodně mi pomáhají. Berou děti tak, že jsou jejich, ne že jsou osvojené, i když je nějaký problém, genetika se prosazuje, tak to nevádí, berou je jako moje.“

- **Jak se děti adaptovaly do Vaší rodiny?**

„Děti nemají se socializací v romské komunitě žádný problém, mají problém se krotit s emocemi, chodíme do knihovny, mám tam kamarádky a hned se s nimi objímají. S bílými lidmi se nijak nestýkáme, nezapadáme k nim.“

- **Jak se Vaše děti adaptovaly do společnosti?**

„Na to se raději ani neptejte. Neustále musím své děti někde bránit. Stále máme problémy v obchodě, ve škole, mezi lidma v supermarketu, na pískovišti, na hřišti atd. Například v second handu jsem sháněla dětem bundu a paní na mě vykřikla, že jsou děti černé jak boty a že nejsou moje. Od mala trpí diskriminací, Michaela krásně zpívá, seděla ve vozíku a zpívala a paní ji osočila ať jde ta „černá huba“ pryč. V Lipníku je velká rasová diskriminace, setkávám se s tím každý den. Učím své děti aby byli hrdé na to, že jsou romské děti. Mám plno kamarádu, kteří jsou vysokoškoláci i když jsou Romové, ale je to v Lipníku velkým problémem.“

- **Setkala jste se v souvislosti s Vašimi dětmi s náznaky diskriminace a jak se s tímto problémem vyrovnáváte?**

„No nejen s náznaky, ale s přímou diskriminací, musím to řešit každý den, ale nejvíce se s tím musejí vyrovnávat děti. Většinu přátel i rodiny jsem ztratila kvůli tomu, že jsem si děti adoptovala, ale stojím si za svým rozhodnutím. I většinu rodiny jsem ztratila, hodně to skřípe převážně v široké rodině, snaží se, ale otevřeně to neřeknou, pouze za zády. Starší syn byl diskriminován už ve školce, šikanovali ho a já jsem nemohla dopustit aby se to dělo, nikdo mi nepomohl jen se koukali na to, jak mé dítě trpí.“

4. Otázky týkající se rozdílů ve výchově romských dětí.

- **Objevují se u Vašich dětí některé výchovné problémy, které jsou podle Vás spjaté s jejich původem? Jaké to jsou?**

„Ano určitě, většina lidí z mé rodiny je nemůže hlídat, musím je hodně krotit, musím střídat hodně programů. Děti jsou velmi temperamentní a mají problémy s kázní. Kdo je málo přísný, tak ihned skončí. Hodně musím trvat na tom, aby dokončili práci co začnou, nemají výdrž a trpělivost, jsou hodně hluční, křičí. Jednoduše, jsou to prostě romské děti. I já mám o stupeň vyšší hlasitost řeči než normálně, když křičím, tak jsem jako Romka. Ve většinové školce jsme měli problémy s Michaelou, ta se hned ožene, když jí někdo něco říká, ta je typická romka. Je s ní také problém v tom, že má velmi problémové“

rodiče a má v sobě zakořeněnou agresivitu. Zvládne překonávat překážky jako romská žena. Nevychovávám je tak, aby zapadli mezi bílé lidi, ale aby se chovali tak jak je správné a nutné. Budou chodit do normální školy, Michaela to chápe, když je hodná jsme přátelé, když ne tak musí ležet, ale v impulzivním okamžiku se vůbec nekoordinuje a neovládá. Je potřeba být na Míšu přísný, nic nedovolit. Žádné sliby ani pláče, totální důslednost. Odmítám tělesné tresty a zásadně děti nebiju – děti uložím do postele, kdy nesmí dělat žádnou jim příjemnou aktivitu, a to je ten největší trest. “

- **Jakým způsobem tráví Vaše děti volný čas? Vyhledávají sociální kontakt s dětmi stejného etnika?**

„Hodně sportujeme, máme hodně kroužků, jezdíme na výlety, děti chodí do výtvarky, syn začíná s tenisem. Jsou také velmi muzikálně nadaní, takže tancujeme a zpíváme téměř každý den, je to forma vybití nadměrné energie dětí. Jezdíme na kole, kolečkových bruslích, na výlety, na tábory, jezdíme plavat do přerova, jezdíme na koních. Dcera Michaela teď bude chodit intenzivně a oficiálně do jízdárny, už si říkám jak bude Michaela zlobit a bude dětem ukazovat, jak se má vše dělat. Děti musí být v romské školce, ale zlobí tam, jsou opravdu hyperaktivní, jsou velmi chytré a pomáhají učit další děti, které jsou tam velmi slabé - neudrží tužku, lžičku. “

- **Jaký způsob výchovy volíte u Vašich dětí? Myslíte si, že je vychováváte jinak než byste vychovávala dítě bílé?**

„Největší problém mám u dětí se lhaním. Bohužel to mají intenzivně v povaze. Nechci po dětech křičet a chci aby byly mými partnery, nevím jak to v životě bude, ale vztah matka a dítě je nejjistější v životě. Nechci, abych na ně celé dětství prokřičela, protože to je nejhorší. Některý dny jsou špatné, nepovedou se a nejhorší je to, že to musím neustále jiným vysvětlovat a prosit o toleranci. Jsou to moje děti, vypiplala jsem si je od narození, budu vždy na jejich straně. Romská kultura má takový zvyk že čím víc romské děti milují, tím víc je bijou a křičí, tím jsem velmi odlišná od romských matek, jsem proti tělesným trestům a děti nikdy nebiju. Největším trestem je pro ně čas, kdy musí být v posteli a nemohou si hrát, to je pro ně nejhorší. Jsem na ně velmi přísná, ono to ani jinak nejde. Hlavně Michaela je velmi chytrá, hned vycítí výhody, kde může něco dostat a kde může někdo povolit mírnější chování, to ale u mě nejde. Michaela na sebe nabírá nejhorší možné kamarády, sprostě mluví atd. Musím jim zajistit co nejvíce volnočasových aktivit a zájmů, aby měly vyplněný volný čas. Je nutné, aby měly řád a režim, to vidím v romské

výchově jako zásadní problém. I přes veškerou moji snahu ale nevím, jak to všechno dopadne. Bojím se, že v pubertě budou problémy. Hodně se dětem věnuju. Musím je neustále ujišťovat, že jsem jejich matka a že je miluji, často se objímáme, to je také romským znakem. Hlavně děti hájím před lidmi a snažím se, aby to věděli, že se na mě mohou spolehnout.“

5. Otázky týkající se posilování romské kultury u dětí romského etnika v bílé rodině.

- **Jak se Vaše děti vyrovnávají se svojí romskou identitou?**

„Děti vůbec neřeší že jsem my bílí a oni romové, vůbec tohle neřešíme, máme v rodině jasno. Já jsem pro ně také romka, a proto děti také k tomu vedu.“

- **Jakým způsobem ve svých dětech posilujete jejich romský kolorit?**

„Hodně to v nich posilujeme, děti jsou typickými rómy, vůbec mezi bílé děti nezapadají. Starší dcera Michaela je velmi hyperaktivní. Všechny kamarády máme romské kultury, nebudou si nikdy rozumět s bílými lidmi, takže se začleňujeme mezi ty „dobré Rómy.“ Děti chodí do romské školky, zkoušely jsme jít do normální školky, ale děti tam vůbec nezapadly. Od mala posilujeme jejich romskou kulturu. Snažím se s dětmi mluvit rómsky, umím a posiluji jejich jazyk. Nepovykládám si, ale rozumím. Ani já nemám kamarády mezi bílými lidmi, od 13 let žiju mezi Rómama. Starší děti chodí do školky – Petr půjde na normální základní školu do Hranic. Dětem se denně věnuji, já jsem vyrůstala sama a neměla jsem nikdy problém s tím, že bych nebyla chytrá. Je otázky jaké by děti byly, kdybych se jim nevěnovala pořád intenzivně. Naše rodina je věřící, k víře děti vedu, modlíme se, ale nechodíme do kostela, máme jiné náboženství, takové indiánské. Hodně tancujeme na romské písni, zpíváme. Romové mají romské zábavy, to není pro děti, je to obtížné se účastnit takových akcí, nemají žádné svátky, spíše se scházíme po rodinách. Kamarády mají děti převážně mezi romskými dětmi, nevyhledávají společnost bílých dětí, cítí se dobře mezi romskými dětmi.“

- **Jak vypadá Váš běžný den?**

„Dopoledne mají děti svůj program, nejstarší syn Petr a starší dcera Michaela chodí do školky, s nejmladší dcerou Marianou jsem na mateřské dovolené. (Děti navštěvovali normální školu, kde neměli problémy s prospěchem ale s chováním, převážně Michaela. Petra tam děti bili a šikanovali. Romskou přípravku jsem si musela

vybojovat, to byli všichni proti mně, i manžel, paní učitelka je romská.) Po návratu ze školky mají nějaké aktivity co se týče výtvarného umění, poté se vydáváme ven a sportujeme, já děti učím tomu stejnému, jako jsem dělala já. Žijeme výletama a velkýma akcema, jezdíme na dovolené, jezdím s dětma sama, jezdíme rádi do lanového centra, velmi nás to baví. Po ránu hodně tancujeme, uvolňujeme tak přehřšel energie u dětí, pěstuji u dětí i romskou kulturu – pouštíme cikanské písně. Ráno hodně snídáme a dlouho. Musím se jim věnovat po citové stránce, cítím to jako velký úkol, dát jim náplň aby je to bavilo. Hraju s dětma vše, co chtějí, věnuji se jim naplno, vše dělám s nimi, aby věděli že mě to také baví.“